

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

KOMORLAR BİRLİĞİ'DE İSLAMİ BANKACILIĞIN
GELİŞME POTANSİYELİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Noura MMADI JEAN AMED

İstanbul

Aralık-2023

T.C.

İSTANBUL SABAHATTIN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

KOMORLAR BİRLİĞİ'DE İSLAMİ BANKACILIĞIN GELİŞME
POTANSİYELİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Noura MMADI JEAN AMED

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ensari YÜCEL

İstanbul

Aralık-2023

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Ekonomisi ve Finans Anabilim Dalı, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Ensari YÜCEL (Islak İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Tuğçenur EKİNCİ FURTANA (Islak İmza)

Üye Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR (Islak İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

"Komorlar Birliği'nde İslami Bankacılığın Gelişme Potansiyelinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezi çalışmamın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar olan süreçte, bilimsel etiğe ve akademik kurallara dikkatle uyduğumu beyan ederim. Bu tezde yer alan tüm bilgileri bilimsel ahlak ve akademik gelenekler çerçevesinde elde ettim ve tez yazım kurallarına uygun bir şekilde hazırladım. Çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya uygun şekilde kaynak gösterdim ve yararlandığım eserlerin tamamı kaynakça bölümünde belirtilmiştir. Bu tezdeki verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla titizlikle çalıştım. Araştırma sürecindeki her adımda dürüstlük ilkesine bağlı kaldığımı; başkalarının çalışmalarını ve düşüncelerini adil bir şekilde tanıttığımı ve kaynakları doğru bir şekilde referans gösterdiğimi beyan ederim.

Noura MMADI JEAN AMED

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı "Komorlar Birliği'nde İslami Bankacılığın Gelişme Potansiyelinin İncelenmesi" adı altında gerçekleştirmeyi hedefledim. Çalışma, odaklandığı toplum üzerindeki etkisi ve yenilikçi fikirleri ile pratik çözümler üretme potansiyeline sahip olması nedeniyle alanında özel bir öneme sahiptir. Bu araştırma aracılığıyla, konuyla ilgili sorunların ve zorlukların anlaşılmasına katkıda bulunmayı ve ortaya çıkacak olan fırsatları belirlemeyi hedeflemektedirim. Bu vesile ile ilgili finans alanında ve söz konusu ülkede var olan mevcut sistemin özelliklerinden yola çıkarak hedeflenen İslami banka potansiyeline odaklanmış bulunmaktayım. Bu araştırma projesi, akademik kariyerimde önemli bir adım olarak benim için değer taşımaktadır. Çünkü, birikimimi derinleştirmemi, yeteneklerimi geliştirmemi ve alandaki çalışmaların ilerlemesine katkıda bulunmamı sağlamaktadır. Araştırma süresi boyunca doğru yönlendirmeleri, alandaki uzmanlığı, özverili ve daimî desteği için değerli tez danışmanım Dr. Öğr. üyesi Ensari Yücel'e derin bir minnettarlık duygusuyla teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Bilgiye olan tutkusu ve uzmanlığı benim için büyük bir ilham kaynağı olmuş ve bu tezin başarısında belirleyici bir rol oynamıştır. Böylece yüksek lisans eğitimim süresince ilgi ve merak uyandıran bir alanın içerisinde yoğun bir şekilde yer alma fırsatı bulmuş oldum. Ayrıca, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi** öğretim kadrosunun tamamına, bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları için teşekkür etmek isterim. Akademik mükemmeliyete olan bağlılıkları, bu araştırma süresi boyunca benim için bir motivasyon kaynağı olmuştur. Son olarak, aileme, arkadaşlarıma ve akademik serüvende beni destekleyen herkese teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Onların verdiği moral, destek ve teşvikleri, bu araştırma sürecinde karşılaştığım engelleri aşmamı sağlamış ve büyük önem taşımıştır. Bu tez aracılığıyla elde edilen sonuçların, bu alana bilimsel katkıda bulunacağı ve gelecekteki araştırmalara somut veriler sunacağını; böylece verilerin temel başvuru kaynağı olarak kullanılabileceğini umuyorum.

ÖZET
KOMORLAR BİRLİĞİ'NDE İSLAMİ
BANKACILIĞIN GELİŞME POTANSİYELİNİN İNCELENMESİ

Noura MMADI JEAN AMED

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ensari YÜCEL

Aralık, 2023 – 79 Sayfa

Komorlar Birliği'nde İslami Bankacılığın Gelişme Potansiyelinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, bölgedeki finansal sektördeki dönüşümleri anlamak ve Komorlar Birliği'nde İslami bankaların gelişme potansiyelini değerlendirmeyi, aynı zamanda İslami finans prensiplerine uygun bankacılık hizmetlerinin gelişimini teşvik etmek için önemli veriler sunmayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında, nicel araştırma yöntemlerinden korelasyon ve regresyon analizi kullanılmaktadır. Bu yöntemler, bankacılık sektörü ile ilişkili değişkenler arasındaki ilişkileri ve bu değişkenlerin birbirlerini nasıl etkileyebileceğini (tahmin edebileceğini) belirlemek amacıyla uygulanmaktadır. Verilerin toplanması için özellikle öğrenci nüfusu hedef alınmaktadır. Anketler, öğrencilerin İslami bankacılık hakkındaki bilgi düzeylerini, algılarını, beklentilerini ve finansal ihtiyaçlarını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Araştırma, Komorlar Birliği finansal sisteminin İslami bankacılık açısından potansiyelini ortaya çıkarmayı ve bu alandaki büyümeyi teşvik etmek için öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Sonuçlar, bankaların hizmet sunumunda ve ürün geliştirmede iyileştirmeler yapılmasına yardımcı olacak önemli bilgiler sunabilir. Bu çalışma, İslami bankaların Komorlar Birliği'ndeki gelişme potansiyelini anlamak ve sürdürülebilir kalkınma amacıyla bu alanda uygun stratejiler geliştirmek için önemli bir adımdır.

Anahtar Kelimeler: Komorlar Birliği, İslami bankalar, gelişme potansiyeli, finansal sektör, bankacılık hizmetler.

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF ISLAMIC BANKING DEVELOPMENT POTENTIAL IN THE UNION OF THE COMOROS

Noura MMADI JEAN AMED

Master, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr.Ensari YÜCEL

December, 2023- 79 Pages

This study titled "The Examination of Islamic Banking Development Potential in the Union of the Comoros" aims to evaluate the development potential of Islamic banks in the Union of the Comoros. The study intends to provide important insights into understanding the transformations in the region's financial sector and promoting the development of banking services in line with Islamic finance principles. Quantitative research methods such as correlation and regression analysis are employed in this study. These methods are applied to determine the relationships between variables associated with the banking sector and how these variables can predict each other. The data collection focuses particularly on the student population. Questionnaires are utilized to assess students' knowledge levels, perceptions, expectations, and financial needs regarding Islamic banking. The research aims to uncover the potential of Islamic banking in the Union of the Comoros financial system and provide recommendations to stimulate growth in this field. The findings may offer valuable insights to facilitate improvements in service delivery and product development by banks. This study represents a crucial step in understanding the development potential of Islamic banks in the Union of the Comoros and developing appropriate strategies in this field for sustainable development.

Keywords: Union of Comoros, Islamic banks, development potential, financial sector, banking services.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Hipotezleri ve Problemi-----	2
1.2. Amaç ve Önemi-----	3
İKİNCİ BÖLÜM	
KOMORLAR BİRLİĞİ'NİN FİNANS SİSTEMİ	4
2.1. Finansal Sistem ve Unsurları-----	4
2.1.1. Fon Arz Edenler ve Fon Talep Edenler	4
2.1.2. Ekonomik Araçlar	5
2.1.3. Yasal Düzemeler	6

2.2.	Komorlar Birliği'ndeki Finansal Sistem ve Unsurlar-----	6
2.3.	Komorlar Birliği Finans Fonksiyonları -----	8
2.4.	Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi -----	9
2.5.	Komor Birliği'nin Bankacılık Yapısı ve Tarihi -----	11
2.5.1.	Komorlar Birliği'nin Tarihsel Bankacılık Gelişimi	11
2.5.2.	Komorlar Birliği'nin Bankacılık Sistemindeki Yeri ve Temel Özellikleri	12
2.6.	Komorlar'daki Konvansiyonel Bankacılık: Ürün ve Hizmetler -----	14
2.6.1.	Ticari Bankalar	14
2.6.1.1.	Komorlar Sanayi ve Ticaret Bankası (BIC)	15
2.6.1.2.	Komorlar Kalkınma Bankası (BDC).....	16
2.6.1.3.	Madagaskar ve Komorlar Ticari Bankası (BCMC)	16
2.6.1.4.	Komorlar Ticaret ve Sanayi Bankası (BCIC)	16
2.6.2.	Komorlar'da Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri	16
2.6.2.1.	Topluluk Tabanlı Bir Finansal Alternatif.....	16
2.6.2.2.	Tassaruf ve Kredi Kooperatif (CEC).....	17
2.6.2.3.	Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri Birliği (UCEC)	17
2.6.3.	Tasarruf ve Kredi Kooperatifi (Meck-Moroni)	17
2.6.3.1.	Acil Durum Hesapları: Dharura	18
2.6.3.2.	Tasarruf Hesabı: Ankiba.....	18
2.6.3.3.	Rehin Kredisi Hizmeti.....	18
2.6.3.4.	Verimli kredi.....	19
2.6.3.5.	Ticaret Kredisi.....	20
2.6.3.6.	Sosyal Kredi	20
2.6.4.	Mikro Finansın Teşviki Derneği	20
2.6.5.	Ulusal Mikro Finans Fonu (FNM)	21
2.7.	Komor Birliği'nde Ekonomi ve Finansal Büyüme-----	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM SİSTEMİNİN TANITIMI	22
3.1. İslami Kurumların İlkesi	22
3.2. İslami Kurumların Karlılığı	23
3.3. İslami Finans Temelleri	23
3.4. İslami Finansman Metotlarının Araştırılması	24
3.4.1. Mudaraba.....	25
3.4.2. Muşaraka	26
3.4.3. Murabaha.....	26
3.4.4. Diğer finansman yöntemleri	27
3.5. Ekonomik Haberler	27
3.6. İslami ve Konvansiyonel Bankalar Arasındaki Benzerlik	29
3.6.1. İslami Bankaların Karşılaştığı Riskler	29
3.6.2. Konvansiyonel ve İslami Bankalar için Ortak Riskeler.....	30
3.6.2.1. Kredi Riski	30
3.6.2.2. Likidite Riski.....	31
3.6.2.3. Piyasa Riski	32
3.6.2.4. Yasal Riski.....	33
3.6.2.5. Regülasyonlara Uyumsuzluk Riski	33
3.6.2.6. Şariat İlkelerine Uygunluk Riski.....	33
3.6.2.7. Operasyonel Riski	33
3.6.2.8. Finansman Riski	34
3.7. İslami Finans Kurumlarında Risk Yönetimi Metotları	35
3.7.1. Rezervler ve Provizyonlar Aracılığıyla Kredi Riski Yönetimi	35
3.7.2. Teminat ve Sözleşme Maddeleri Yoluyla Kredi Riski Yönetimi	36
3.7.3. İç gözetim Süreçleri ve Kamu Güveni Oluşturmak	37
3.8. Afrika'da İslami Bankacılık.....	37

3.9.	Komorlar Birliği İslami Sistemi Geliştirilmesi	38
3.9.1.	İslami Bankacılığın Adil ve Sürdürülebilirliği	38
3.9.2.	İslami Bankacılığın Gelişimi: Komorlar Birliği'nde Potansiyel ve Zorluklar	39
3.9.3.	Komorlar Birliği'nde İslami Mikro Finansın Sosyo-Ekonomik Büyüme Etkisi	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

	ARAŞTIRMA BULGULARI VE YÖNTEM	43
4.1.	Araştırmanın Modeli	43
4.2.	Evren ve Örneklem	44
4.3.	Veri Toplama Aracı	44
4.3.1.	Demografik Bilgiler	45
4.3.2.	Toplumun Cinsiyete göre T test	47
4.3.3.	ANOVA Testi	50

BEŞİNCİ BÖLÜM

	TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	53
5.1.	Genel Değerlendirme ve Tartışma	53

	KAYNAKÇA	57
--	-----------------	-----------

	EK: ANKET FORMU	60
--	------------------------	-----------

	ÖZGEÇMİŞ	63
--	-----------------	-----------

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 4. 1: İstatistik ve Demografik Bilgileri Frekans ve Yüzde Değerleri.....	45
Tablo 4. 2: Cinsiyete Göre Frekans ve Dağılım Ortalamaları.....	45
Tablo 4. 3: Yaşa Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	45
Tablo 4. 4: Mesleğe Göre Frekans ve Dağılım Ortalamaları	46
Tablo 4. 5: T testi.....	48
Tablo 4. 6: Halkının Yaşa göre T Testi	48
Tablo 4. 7: Ortalama Farklılık ve Standart Hatası.....	49
Tablo 4. 8: Farklılığın Güven Aralığı.....	49
Tablo 4. 9: ANOVA Testi	51
Tablo 4. 10: Güven Aralığı Minimum ve Maksimum Ortalaması	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1: Ülkelere göre İslami Bankaların Varlıkları	10
Şekil 2. 2: Nominal GSYİH ve Reel Büyüme Oranının Gelişimi	22
Şekil 3. 1: İslami Varlıkların Ürün Türüne Göre Dağılımı	27

KISALTMALAR LİSTESİ

HNWI	: Yüksek Net Değerli Bireyler
Ar-Ge	: Araştırma ve geliştirmedir.
BCC	: Komorlar Merkez Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MCTV	: Comorian House of Value Transfers
BIC-Comores	: Sanayi ve Ticaret Bankası
BDC	: Komorlar Kalkınma Bankası
SNPSF	: Ulusal Posta ve Mali Hizmetler Topluluğu
BİAO	: Uluslararası Batı Afrika Bankası
YEF	: Efektif Faiz Oranı
BCMC	: Madagaskar ve Komorlar Ticari Bankası
BCIC	: Komorlar Ticaret ve Sanayi Bankası
CEC	: Tasarruf ve Kredi Kooperatifi
UCEC	: Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri Birliği
MECK	: Tasarruf ve Kredi Kooperatifi-Moroni
APMF	: Mikro finansın Teşviki Derneği
FMI	: Ulusal Mikro finans Fonu
BRVM	: Abidjan Bölgesel Borsasına
IKB	: İşlami Kalkınma Bankası
AKB	: Afrika Kalkınma Bankası

BCEAO : Batı Afrika Ülkeleri Merkez Bankası
BIS : Senegal İslami Bankası
BIN : Nijer İslami Bankası
IFAAS : Islamic Finance Advisory & Assurance Services
GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İslam finans, İslam hukukuna uygun olarak finans ve ticari faaliyette bulunmak isteyen bir nüfusa ulaşma potansiyeline sahip güçlü bir kalkınma aracıdır. Uzun yıllar dini hassasiyetleri olan kişiler faiz yasağı sebebiyle geleneksel finans sisteminden uzak kalmışlardır. İslami finans, faizsiz işlemlerin yanı sıra yaşam standartlarını yükseltmek, iş olanakları sağlamak, yeni mal ve hizmetler için talep yaratmak ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmayı da hedeflemektedir. (Ersoy & Süner, 2018). Özellikle ihtiyaçların konvansiyonel finansal araçlarla karşılanamayacak kadar büyük ve gelişmekte olan ülkelerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi zorluğuna yanıt verebiliyordur. İslami finans, ekonomik ve sosyal kalkınma süreçlerinin evrimsel bir şekilde uygulanmalarına izin vererek nüfuslar üzerinde hareket eder. Bu tür bir değişim, ekonomide daha fazla pazarlık gücü yaratır (Kaya, 2010).

İslami kurallar çerçevesinde ilk modern bankacılık hareketleri 1960'lı yıllarda Mısır'da ortaya çıkarmıştır. 1970'li yıllarda ise petrol fiyatlarında meydana gelen artış sonucunda İslam ülkelerinin gelirlerinde artışa yol açmıştır. Bu nedenle, İslam ülkelerinde biriken sermayenin başka ülkelere aktarılması amacıyla faizsiz bankacılık sistemi kurulmuştur (Ersoy & Süner, 2018). Böylece dini hassasiyetlere sahip bir bankacılık modeli, faiz sistemine kısmen alternatif olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın odaklandığı Komorlar Birliği; Afrika kıtasının doğu kesiminde bulunmakta olup üç adaya sahip, Hint Okyanusu'nun batısında, Mozambik Kanalı'nın kuzeyinde, Madagaskar'ın ise kuzey batısında yer alan bir ülkedir. Komorlar'ın resmi dini İslam'dır. Yüzde 98'lik bir kesim Müslüman iken, yüzde 2'lik kısım Hindulardan ve Hristiyanlardan oluşmaktadır. Ülke Fransız sömürgesiydi ve başkenti Moroni'dir. Dünyanın en düşük yaşam standartlarına sahip ülkelerden biri olmasına rağmen, Komorlar gelişmekte olan bir ekonomiye sahiptir, ancak finans sistemi konvansiyoneldir.

Çalışma beş bölümden oluşacaktır. Araştırmanın amacı, durumu, alt problemler, sınırlamalar, tanımlar ve araştırmanın önemi birinci bölümde tartışılmıştır. İkinci bölümde; finans sistemi kavramsal olarak ele alınıp modern finans mekanizması hakkında bilgi vermeye çalışılacaktır. Üçüncü bölümde; faizsiz finansın doğuşu, tarihi ve yöntemleri ele alınacaktır. Böylelikle yeni finansal hizmetler yaratmak için İslam finans ilkelerine saygı duyan bir finansı ve/veya mikro finansın nasıl geliştirebileceği yönteminin yolları aranacaktır. Komorlar'ın bu sistem içindeki konumu belirlenmek istenecek ve analiz yapılmaya çalışılacaktır. Dördüncü ve beşinci bölümlerde ise, elde edilen bulgulardan hareketle araştırmanın sorularına cevap aranacak ve araştırma hipotezleri test edilecek ve sorularına cevap aranacaktır.

1.1. Araştırma Hipotezleri ve Problemi

Çalışmamızın hipotezi, İslami bankaların Komorlar Birliği'nde gelişiminin, bölgede ekonomik büyümeyi teşvik etme ve finansal sistemi destekleme konusunda önemli bir potansiyele sahiptir.

Komorlar Birliği'nde İslami bankaların gelişim potansiyeli nedir ve nasıl ekonomik büyümeye ve finansal sistem katkıda bulunabilirler?

Bu araştırma aşağıdaki soruları gündeme getirmektedir:

- Komorlar'da İslami bankaların ortaya çıkışını ve büyümesini etkileyebilecek mevcut ekonomik, düzenleyici ve sosyo-kültürel koşullar nelerdir?
- Yerel nüfusun ve Komor işletmelerinin özel finansal ihtiyaçları nelerdir ve İslami bankalar bu ihtiyaçlara ne ölçüde cevap verebilir?
- Komorlar Birliği'nde İslami bankaların tanıtılmasıyla ilişkili potansiyel faydalar ve zorluklar nelerdir?
- Politika yapıcılar, düzenleyiciler ve finansal kurumların Komorlar'da İslami bankaların gelişimini desteklemedeki rolü nedir?

Bu sorulara cevap vererek, Komorlar Birliği'nde İslami bankaların gelişim potansiyeline dair derinlemesine bir analiz sunmayı hedefliyoruz. Bu analizde, İslami bankaların ekonomiye ve finansal inklüzyona katkılarını teşvik etmek için fırsatların, zorlukların ve önerilerin vurgulanması amaçlanmaktadır.

1.2. Amaç ve Önemi

Çalışmamızın amacı, bu özel bölgedeki finans sektörü tarafından sunulan perspektifleri ve fırsatları değerlendirmektir. Müslümanların çoğunlukta olduğu bir ülke olarak Komorlar, İslami finans prensiplerine uygun finansal kurumların büyümesine elverişli kültürel, sosyal ve ekonomik bir ortama sahiptir. Bu potansiyeli analiz etmek, İslami bankaların Komorlar'da ekonomik kalkınmaya ve finansal inklüzyona nasıl katkıda bulunabileceğini anlamak için önemlidir.

Çalışmanın önemine gelince, birkaç temel yön içermektedir. İlk olarak, Komorlar'da İslami bankaların tanıtımının mümkün olup olmadığını değerlendirmek için mevcut ekonomik ve düzenleyici koşulların yanı sıra, yerel nüfusun finansal ihtiyaçlarını inceleyecektir. Bu faktörlerin detaylı bir analizi, İslami bankaların Komor bireyleri ve işletmelerinin özel ihtiyaçlarına cevap verebilme potansiyellerini belirlemeye yardımcı olacaktır.

Ayrıca, bu çalışma, politika yapıcılar, düzenleyiciler ve finansal kurumlar gibi finans sektörü paydaşlarına değerli çıkarımlar sunacaktır. Komorlar'da İslami bankaların gelişim potansiyelini anlayarak, bu paydaşlar uygun politika ve düzenlemeleri formüle edebilecek ve böylece istikrar ve ekonomik büyümeyi destekleyebilecektir

İKİNCİ BÖLÜM

KOMORLAR BİRLİĞİ'NİN FİNANS SİSTEMİ

2.1. Finansal Sistem ve Unsurları

Günümüz dünyasında, ülkelerin en büyük mücadelesi ve amacı ekonomik bir güç haline gelmektir. Hızlı teknolojik gelişme ve finansal sistemdeki değişim, ülkelerin birbirlerine bağımlılığının her geçen gün arttığı ve yatırımcıların karşılaştığı riskleri çeşitlendirdiği bir ekonomik düzen yaratmaktadır. Bu süreçte, türev ürün piyasaları, finansal sistemi etkileyen ana değişkenlerin başında gelmektedir (Saadallah, 2012). Temel işlevlerine uygun olarak kullanıldıklarında, bu piyasalar ekonomik sistemin işleyişini kolaylaştırır, daha istikrarlı bir yapıya dönüştürür ve risklerin etkin bir şekilde yönetimini sağlar; kâr amacıyla kullanıldığında ise, yatırımcıları büyük kazançlar veya kayıplarla karşı karşıya getirir. Finansal sistemin temel unsurları; fon sağlayıcıları, fon talep edenler, finansal araçlar ve yasal düzenlemelerdir (Saadallah, 2012). Sistem, finansal kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmesini teşvik ederek bir ülkenin ekonomisinde temel rol oynamaktadır. Bu karmaşık sistemi anlamak için temel unsurlarını ve etkileşimlerini analiz etmek oldukça elzemdir.

Finansal kurumlar, finansal sistemin temel direğini oluştururlar. Bunlar; bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik fonları ve varlık yönetimi şirketlerini içerir (Avcu, 2015). Bu kurumlar; finansal aracılık, mevduat toplama, kredi sağlama ve risk yönetimi gibi temel hizmetler sağlarlar. Ulusal Banka ve Bölgesel Banka gibi büyük ticari ve yatırım bankaları finansal manzaranın üstünde yer alırken, sigorta şirketleri mülk ve kişilere ilişkin riskler için kapsama çözümleri sunarlar.

2.1.1. Fon Arz Edenler ve Fon Talep Edenler

Finansal piyasaların karmaşık dünyasında, fon talep edenler ve fon arz edenler hayati bir rol oynamaktadırlar. Onlar, kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmesine ve ekonominin dinamizmine katkıda bulunarak modern finansal sistemdeki önemli aktörlerdir.

Fon arz edenler; kârlı bir şekilde yatırım yapmak isteyen maddi kaynak fazlasına sahip olan bireyler, kurumlar veya kuruluşlardır. Ana fon sağlayıcıları arasında sigorta

şirketleri, emeklilik fonları ve egemen fonlar gibi kurumsal yatırımcılar yer alır. Bu kurumlar büyük portföyler yönetir ve fonları çeşitli varlıklara tahsis olunmuştur (Soumaré, 2009). Ayrıca "HNWI" (Yüksek Net Değerli Bireyler) olarak da bilinen varlıklı bireyler de farklı varlık sınıflarına yatırım yapma yetenekleriyle önemli fon sağlayıcılar arasında yer alırlar (Korbi, 2016).

Fon talep edenler ise faaliyetlerini, yatırım projelerini veya büyümelerini finanse etmek için sermayeye ihtiyaç duyan kuruluşlardır. Bunlar şirketler, hükümetler veya bireyler olabilir. Özellikle şirketler, genişleme, Ar-Ge yatırımları veya günlük operasyonlarını finanse etmek için büyük ölçüde fon talep edenlerdir (Soumaré, 2009). Hükümetler ise kamu harcamalarını veya altyapı projelerini finanse etmek için finansal piyasalardan fon borç alırlar. Bireyler de ev, araba veya eğitimlerini finanse etmek için fon talep edebilirler (Kaya, 2010). Fon sağlayıcıları ve fon talep edenler, fonların ve sermayenin alışverişinin gerçekleştiği finansal piyasalarda etkileşime girerler. Fon sağlayıcıları yatırımlarından getiri elde etmeyi amaçlarken, fon talep edenler projeleri veya faaliyetleri için gerekli sermayeyi elde etmeyi hedefler. Bu etkileşim, hisse senetleri, tahviller, krediler ve türev ürünler gibi çeşitli finansal araçlar aracılığıyla gerçekleşir (Kaya, 2010). Fon sağlayıcıları bu enstrümanlara yatırım yapabilir, bu ise fon talep edenlerin gerekli sermayeyi almasını sağlar. Bu işlemler, finansal sistemin likiditesine ve etkinliğine katkıda bulunur.

2.1.2. Ekonomik Araçlar

Ekonomik araçlar, fon sağlayıcılar ile fon talep edenler arasındaki finansal kaynakların dolaşımını kolaylaştırarak ekonomide hayati rol oynarlar. Bankalar, sigorta şirketleri ve yatırım fonları gibi finansal sistemdeki önemli aktörler, tasarruf sahipleri ile fon talep edenler arasında aracılık yaparlar (Korbi, 2016). Temel görevleri, tasarruf sahiplerinin fazla finansal kaynaklarını toplamak ve bunları etkin bir şekilde fon talep edenlere tahsis etmek suretiyle üretken yatırımları ve ekonomik büyümeyi desteklemektir. Finansal araçlar ayrıca risk yönetimi sağlar ve yatırımcılara danışmanlık hizmetleri sunarak finansal sistemin istikrarına ve etkinliğine katkıda bulunurlar (Korbi, 2016). Piyasaların derin bilgi ve uzmanlık sahibi olan finansal araçlar, yatırım portföylerinin çeşitlendirilmesini kolaylaştırır ve tasarruf sahiplerinin riskleri en aza indirirken getirilerini maksimize etmelerine olanak tanır. Böylece,

finansal aracilar sermaye akışının aracılığında önemli bir rol oynarlar ve piyasaların verimliliğini ve istikrarını desteklerler.

2.1.3. Yasal Düzenlemeler

Finansal sistemin işleyişini kontrol etmek ve yönetmek için, farklı yasal düzenlemelerin yanı sıra denetim birimlerine ihtiyaç vardır. Devlet, ekonomi planlaması için gerekli yasal düzenlemeleri oluşturur ve finansal sistemi denetim altında tutmak için denetim kurumlarını kullanır. Bu yasal düzenlemeler yetkili otoriteler tarafından finansal piyasaların şeffaflığını, bütünlüğünü ve istikrarını sağlamak amacıyla uygulanmaktadır (Polat, 2022). Bu düzenlemeler yatırımcı koruması, kara para aklama ile mücadele, dolandırıcılığı önleme ve finansal kurumların yönetişimi gibi konuları kapsamaktadır. Yasal düzenlemeler aynı zamanda muhasebe standartlarının uygulanmasını ve finansal sektörde adil rekabetin teşvik edilmesini hedeflemektedir (Polat, 2022). Bu düzenlemeler sayesinde ekonomik aktörler denetlenirken sistematik riskler azalmakta, bu da yatırımcıların güvenini arttırmakta ve genel olarak finansal sistemin istikrarına katkıda bulunmaktadır.

2.2. Komorlar Birliği'ndeki Finansal Sistem ve Unsurlar

Komorlar Birliği'nin finansal sistemi, ulusal ekonominin hayati bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin mali kaynaklarının mobilizasyonu, aracılık edilmesi ve yönetilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu sistem, ekonominin ve finansal aktörlerin gereksinimlerine cevap verebilmek amacıyla yıllar içinde evrim geçirmiştir (FMI, 2021). Komorlar'ın finansal sisteminin derinlemesine bir analizini sunarak temel özelliklerini, kurumlarını ve mekanizmalarını vurgulamayı hedeflemektedir. Düzenleyici ve kurumsal çerçeve kapsamında, Komorlar'ın finansal sistemi sağlam bir düzenleyici ve kurumsal altyapıya dayanmaktadır. Komorlar Merkez Bankası, bankacılık sisteminin denetlenmesi ve düzenlenmesi konusunda hayati bir rol oynamakta olup finansal istikrarın sağlanması ve mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunmasını temin etmektedir. Ayrıca, Komorlar Menkul Kıymetler İşlemleri Komisyonu da önemli bir rol oynamaktadır (FMI, 2021).

Komorlar Birliği'nin finansal sistemi ülkenin ekonomik gelişiminde hayli önem arz etmektedir. İşleyişini anlamak için sistemi oluşturan ana aktörleri ve kurumları analiz etmek gerekir. Komorlar'ın finansal sisteminin farklı bileşenleri, özellikle bankaları, mikro finans kuruluşlarını ve finansal düzenlemeyi incelemektedir (Attoumane, 2002).

Komorlar Merkez Bankası (KMB), Komorlar'ın finansal sisteminin merkezi kurumudur. Bankacılık ve finansal sistemlerin denetimi ve düzenlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. KMB'nin görevleri arasında para ve finansal istikrarı korumak, ülkenin ekonomik gelişimini teşvik etmek ve mevduat sahiplerini korumak bulunmaktadır (FMI, 2021).

Bankacılık sektörü, Komorlar Birliği'nin finansal sisteminin temel direğidir. Komorlar Kalkınma Bankası ve Komorlar Sanayi ve Ticaret Bankası gibi çeşitli ticari bankalardan oluşmaktadır. Bu kurumlar, kredilerin sağlanması, mevduatların yönetimi ve fon transferi gibi temel bankacılık hizmetlerini sağlamak suretiyle çok önemli rol oynamaktadırlar. Komorlar'ın bankacılık sektörü düşük finansal öngörülebilirlik ve dış risklere karşı hassasiyet gibi önemli zorluklarla karşı karşıyadır (Abdillah, 2022).

Sermaye piyasası, Komorlar'ın finansal sistemi için önemli bir unsurdur. Şirketlerin ve hükümetin hisse senedi veya tahvil ihraç ederek uzun vadeli fon sağlamasına imkân tanır. Komorlar'daki sermaye piyasası henüz çok gelişmemiş olsa da bu sektörü güçlendirmek ve yatırımcıları çekmek için girişimlerde bulunulmuştur (Abdillah, 2022). Sermaye piyasası, Komorlar Birliği'nin finansal sisteminde de bir hayli önemlidir. Şirketlere ve yatırımcılara hisse senedi ve tahvil ihracı yoluyla uzun vadeli fon sağlama imkânı sunmaktadır. Ancak, Komorlar'da bu piyasa henüz gelişmemiştir. Likidite eksikliği, borsada işlem gören şirketlerin azlığı ve yetersiz düzenlemeler, sermaye piyasasını canlandırmak için üstesinden gelinmesi gereken zorluklardır (Abdillah, 2022).

Finansal düzenleme Komorlar'ın finansal sisteminin düzgün işlemesi bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Sistemin istikrarını ve şeffaflığını sağlamanın yanı sıra, yatırımcıların ve tüketicilerin korunmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda kötüye kullanımları ve sistemik riskleri önlemek için sağlam bir düzenleyici çerçevenin önemine vurgu yapmaktadır.

2.3. Komorlar Birliği Finans Fonksiyonları

Komorlar Birliği onlarca yıldır dış yardımı merkezinde olmuştur. Pek çok kurum çeşitli projelerin iyileştirilmesi ve gerçekleştirilmesine katılmaktadır. Komorlar birliği, 850 bin nüfuslu küçük bir ada devletidir ve şoklara karşı sistematik olarak düşük büyüme ile karakterize edilebilir. Komorlar Birliği'ndeki İslami finansın geleceği, çeşitli uyarlanmış ve erişilebilir hizmetler sunmasına olanak tanıyan yenilikçi ortaklıklar temelinde gelişen ve müşteriye yeniden odaklanma stratejisine dayanmaktadır (BCC de l'union des Comores) Bu kırılganlık iki kutup döngüsünden kaynaklanır: Kendini gösteren ekonomik çelimsiz düşük vergi geliri seviyesinde yetersiz kamu yatırımı, beşer ve fiziksel sermayenin yanı sıra şoklara karşı açık bir ülke görünümü sergilemesine neden olmaktadır (BCC de l'union des Comores). Dolayısıyla yönetmenin zorluklarına dönüşen kurumsal kırılganlık zayıf hükümetin uygulama kapasitesi ve zayıf bir yargı sistemi bu kuralsızlaştırmanın başlıca nedenlerindedir. Finansal sistemin en önemli rollerinden biri, tasarrufları finansman ihtiyaçlarına aktararak sermayeyi tahsis etmektir. Bu sistemde 5 unsuru inceleyebilmek mümkündür: Fon arz edenler, fon talep edenler, yatırım ve finansman araçları, yardımcı kuruluşlar ve son olarak idari ve hukuki düzenlemeyi yapan kurumlar, finansal sistemin temel unsurlarıdır.

Bu yönden finansal sistemin fonksiyonlarını ve işlevlerini genel olarak bu şekilde özetleyebiliriz:

- Finansal sistem tasarrufları, riske daha az maruz kalma ve daha fazla kr elde etme potansiyeline sahip ekonomik birimleri daha fazla tasarruf yapmaya teşvik etmektedir.
- deme işlemleri, özellikle bankacılık sektörünün yoğun olduğu finansal sistemlerde ek, senet, kredi kartı, internet bankacılığı ve ATM gibi uygulamalarla hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir.
- Fon talep edenler, finansal sistemin kredi imknları aracılığıyla çeşitli ihtiyaçların finansmanını sağlarlar. Finansal sistemin bu işlevi, özellikle sanayinin ve ekonominin gelişimi için kritik öneme sahiptir.
- Sermaye piyasası kanunu gibi yasal düzenlemeler, faiz oranları ve döviz kurları gibi değişkenleri kullanarak devletin hedeflediği amaçlara ulaşmak için finansal

sisteme yön verebilmektedir. Bu nedenle, finansal sistemin bir görevi de devletin ekonomi politikasına yardımcı olmaktır.

2.4. Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi

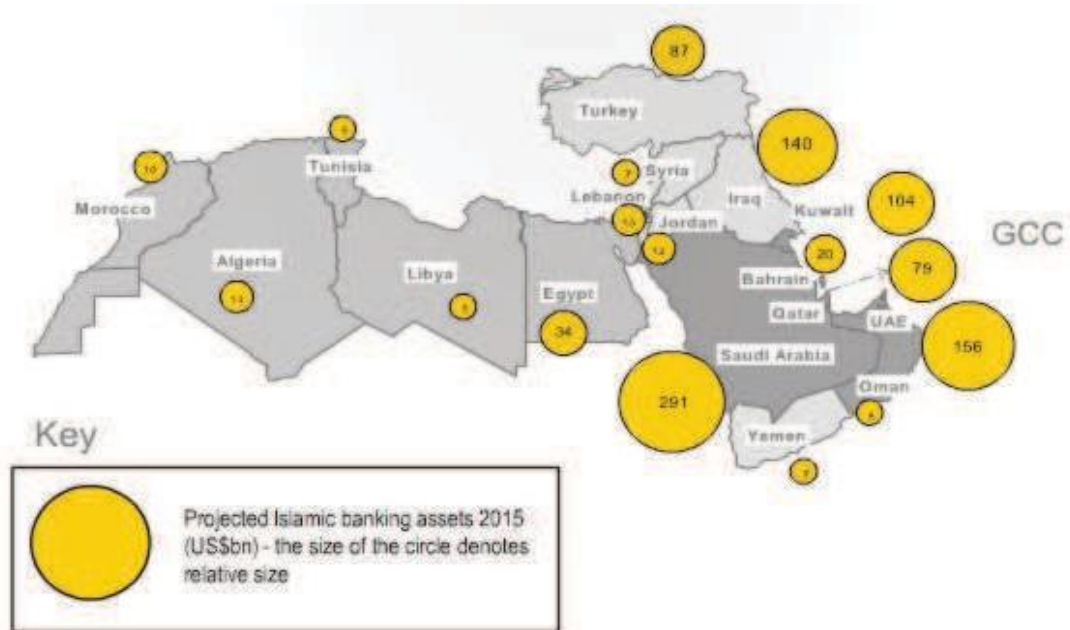
Bankalar, finansal kurumlar olarak, ekonomideki yatırımların ve tasarrufların verimli bir şekilde etkileşimde bulunmasını sağlamak adına kritik bir rol üstlenmektedirler. Bu kurumlar, sermayenin doğru yönlendirilmesi ve ekonomik büyüme için gerekli kaynakların yönetimi konusunda önemli sorumluluklar taşımaktadır. Finans sektörünün genişlemesi ve ilerlemesi, ekonominin genişlemesi ve ilerlemesiyle doğrudan ilişkilidir. Bankacılık sektöründeki büyüme, sermaye akışlarının daha etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayarak ekonomik büyümeyi teşvik eder. Ayrıca, finansal hizmetlerin çeşitlenmesi ve erişilebilirliğinin artması, şirketlerin ve bireylerin ekonomik faaliyetlerini destekler, yatırımları artırır ve toplumsal refahı güçlendirir (Iqbal & Mirakhor, 2011). Bu nedenle, finans sektörünün sağlam bir temele dayanması, ülke ekonomilerinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bankacılık sektöründeki güçlü performans, sermaye akışlarının yönetilmesinde etkinlik ve istikrarı destekleyerek, ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılar. Aynı zamanda, finansal kurumların sağladığı çeşitli hizmetlerin genişlemesi, işletmelerin finansmana daha kolay erişim sağlamasını ve bireylerin tasarruflarını daha etkili bir şekilde yönetmelerini teşvik eder, bu da ekonomik güçlenmeyi artırır.

Bankacılık tarihi MÖ. Önce 3500'lü yıllardan günümüze kadar gelmektedir. Sümer, Babil ve eski Yunan medeniyetlerinde bankacılığa benzer faaliyetler yürütüldüğü belirlenmiştir. 1900'lü yılların başlarında modern denilebilecek uygulama başlamıştır İtalyanca "banco" sözcüğü, sarrafların üzerinde işlem yaptığı "masa, sıra" sözcüğünden gelmektedir. Bu sarraflardan bazıları sözlerini yerine getirmeyerek iflas ettiklerinde halk bunların "banco"sunu kırardı. Bu nedenle, batı dillerinde iflas eden kişilere "bankrupt" (Latince "banco") denir (Iqbal & Mirakhor, 2011). Sarraflar, iş alanlarını genişleterek, mevduat kabul ederek, transfer işlemleri yaparak ve müşterilerine kredi vererek "mevduat ve transfer bankaları" haline geldiler.

İslami bankalara gelince, İslam tefeciliği haram sayarak ekonomik ve mali sorunları kendi kurallarına göre çözmeyi teklif eder. İslami bankalar, faaliyetlerinde faizli işlemler yasağına uyar, kâr ve zarara katılım teorisine dayalı bir teknik benimser (Iqbal

& Mirakhor, 2011). İslam ülkelerinde kalkınma sürecini yeniden başlatarak sermaye ve emek arasındaki verimli ve adil iş birliğini gerektirir.

Faizsiz bankacılık modeli 1970'lerden itibaren uygulanmaya başlamış ve özellikle son yıllarda hızlı bir gelişim göstermiştir. Küreselleşen dünya Müslüman ülkeler birlikte birçok ülkeye yayılmıştır. 1963 yılında Mısır Arap Cumhuriyeti'ndeki Mit Ghamr kasabasında kurulan Mit Ghamr Tasarruf Bankası, faizsiz bankacılık prensiplerinin uygulanmaya başlandığı dünyadaki ilk bankaydı. Malezyalı bilgin Chandra Muzaffar da aynı uygulamayı ortaya koyduğu bilinmektedir (Hassan, Khan, & Paltrinieri, 2021). Mısır, dünyasında önemi haiz canlanma hareketlerinden biri olan Müslüman Kardeşlere ev sahipliği yapıyordu. Sınırlı olmasına rağmen, bu girişim, ilk defa bankacılığın ticari ortaklığı (kâr/zarar ortaklığı), sigortayı ve barter (takas) leasing gibi çeşitli finansman yöntemlerini bir araya getirerek benzersiz bir model oluşturdu. Aynı dönemde Hindistan'ın Müslüman bölgelerinde ortaya çıkan bazı "kooperatif bankacılık" uygulamaları da dünya genelinde faizsiz finansmanın öncü örnekleri arasında değerlendirilebilir (Hassan, Khan, & Paltrinieri, 2021). Katılım bankalarının mevduat bankalarından en büyük farkı müşteri portföyüdür. Mevduat bankalarının dini hassasiyetleri nedeniyle geniş bir kitleye hitap etmemesi veya bu kitle tarafından benimsenmemesi dikkate alındığında, katılım bankaları herkes ile iş yapabilir.

Şekil 2. 1: Ülkelere göre İslami Bankaların Varlıkları

Kaynak: Ernst & Young, the world Islamic banking competitiveness report 2011–2012

2.5. Komor Birliği'nin Bankacılık Yapısı ve Tarihi

2.5.1. Komorlar Birliği'nin Tarihsel Bankacılık Gelişimi

Komorlar Birliği Merkez Bankası'nın kuruluşuna yol açan uzun bir süreç, yönetimin tarihsel gelişimiyle sıkı bir ilişkiye sahiptir. Bu tarihsel gelişim sömürgecilik ve Frank bölgesi ile derinden bağlantılıdır. Frank bölgesi, 1939'da resmîyet kazanmış olup Afrika'da Fransız sömürge bölgelerindeki para reformuyla Aralık 1945'te Frangı'nı ortaya çıkarmıştır (Gelbard, Gulde, & Maino, 2014). 16 Kasım 1950'de Madagaskar ve Komor birliği bankası yasal olarak yetkilendirilen ve kâğıt para (banknot) ihraç etmekten sorumlu olan yarı kamu kurumuna dönüştürülmüştür. Bu dönemde Komor birliği, Fransız bağımlılığı altında olan bir yönetim altında Madagaskar'a idari olarak bağlıdır.

Komor birliği ekonomisi ve finansı bölümleri ile yurtdışındaki bölgelerden sorumlu devlet sekreteri arasında kâğıt ve madeni para basma hizmetinin ihraç eden kuruma devriyle ilgili hüküm ve koşulları belirleyen bir anlaşma imzalanmıştır (BCC de l'union des Comores). 6 Temmuz 1975 tarihinde Komor Birliği'nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, bu enstitünün ihraç yetkisi Komorlar Merkez Bankası'na bağlı olan Komor Birliği tarafından 1 Temmuz 1981'de başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Madagaskar'da dolaşanlara biletlerin ayırt edilebilmesi için, Komorlar'da yasal ihale yapılarak ülkenin adının "Komorlar" olarak kırmızı renkle işaretlendiği kâğıt paralarda değişiklik yapılmıştır. Madagaskar ve Komorlar Bankası, parasal sorunlara ilişkin ayrıcalığın kaldırıldığı tarih olan 21 Aralık 1973'e kadar bu düzenlemeyi uygulamıştır. Bu değişiklik, 73-1128 Sayılı Kanun'un yayımlanmasıyla gerçekleşmiştir (BCC de l'union des Comores).

Komor Birliği bağımsızlığını 6 Temmuz 1975 tarihinde ilan etmesiyle birlikte, Komorlar Merkez Bankası'na bağlı olan enstitünün ihraç yetkisi 1 Temmuz 1981'de başarılı bir şekilde tanımlanmıştır (BCC de l'union des Comores). Merkez bankasının sermayesi 3 milyar KMF olan enstitünün genel merkezi Moroni'de bulunmakta olup, Anjouan ve Moheli'de merkeze bağlı şubeler açılmıştır. Ancak bu sistemin temeli, Batı

Afrika ve Orta Afrika devletlerini içeren parasal iş birliğinden oluşmaktadır. Bu iş birliğinin temel unsurları arasında Komor frangı ve Euro arasındaki sabit parite, frank bölgesi içindeki fonların serbest transfer edilebilirliği ve MK'nden Fransız hazinesi ile ters döviz kurlarının merkezi bir şekilde yönetilmesi bulunmaktadır (BCC de l'union des Comores).

Bu ilerlemelere rağmen, Komorlar bankacılık sektörü kalıcı zorluklarla karşı kalmıştır. Bu minvalde teknik ve operasyonel kapasitenin güçlendirilmesi, kırsal kesim nüfusunun finansal hizmetlere erişiminin artırılması ve finansal eğitimin teşvik edilmesi gibi zorluklar vurgulanmaktadır (Mhoudine, 2006). Bu bağlamda Komorlar'da bankacılık sektörünün tarihi, önemli bir gelişme sergilediğini göstermektedir. Düzenleyici reformlar ve finansal kurumların çeşitlendirilmesi, Komorlar bankacılık sisteminde istikrarı ve güveni güçlendirmeye katkıda bulunmuştur. Ancak bazı zorlukların mevcudiyeti hâlâ söz konusudur ve bankacılık sektörünün adil bir şekilde gelişmesi ve finansal dâhiliği teşvik etmek için sürekli bir dikkat gerekmektedir.

2.5.2. Komorlar Birliği'nin Bankacılık Sistemindeki Yeri ve Temel Özellikleri

Komorlar Birliği, Ngazidja, Mohéli ve Anjouan olmak üzere üç ana adadan oluşan bir takımadadır ve ekonomisi başlıca tarım, balıkçılık ve gayri resmi sektöre dayanmaktadır. Bununla birlikte, son on yıllarda, finansal alanda uluslararası bir konum elde etmek için altyapılarını geliştirme ve finansal hizmetleri teşvik etme çabası içinde olmuşlardır (FMI, 2021).

Komorlar Merkez Bankası (BCC), 1981 yılında kurulmuş olup ülkenin finansal sisteminde önemli ve ciddi bir konuma yükselmiştir. BCC, para politikasının düzenlenmesi, kredi kuruluşlarının kontrolü ve döviz rezervlerinin yönetimi gibi görevlerle yükümlüdür (Mhoudine, 2006). BCC, finansal istikrarı garanti etmek ve Komorlar'ın ekonomik kalkınmasını desteklemek amacını taşımaktadır.

Sermaye piyasası açısından Komorlar sınırlı fırsatlar sunmaktadır. 2005 yılında kurulan Moroni Borsası, düşük likidite ve işlemlerdeki şeffaflık eksikliği nedeniyle yabancı yatırımcıları çekmekte zorlanmaktadır (FMI, 2021). Bununla birlikte bu

piyasayı güçlendirmek ve Komor şirketlerinin kotasyonunu teşvik etmek için çaba sarf edilmektedir.

Bunun yanı sıra, Komorlar son zamanlarda Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası finansal kuruluşlarla iş birlikleri geliştirmiştir. Bu da finansal destek ve teknik uzmanlık sağlamayı amaçlamaktadır (FMI, 2021). Bu iş birlikleri, Komorlar'ın finansal sistemini güçlendirmeyi, iyi yönetişimi ve ekonomik reformları teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Bununla birlikte, Komorlar finansal alanda önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklar arasında nüfusun düşük bankacılık hizmetlerine erişimi, gayri resmî ekonominin hâkimiyeti ve dış ekonomik şoklara karşı savunmasızlık gibi faktörler sayılabilir. Bu engelleri aşmak için yapısal reformlar ve tutarlı politikalar gerekmektedir.

Çok özelleşmiş olan Komor finans sistemi birkaç ekten oluşturmaktadır:

Ekim 2015'te oluşturulan MECK ağı, 2010 yılında tasarruf toplamada %25 ve kredi vermede %16 pazar payına sahip, ulusal bölgenin ana kentsel merkezlerinde bulunan 13 temel MECK'den oluşmaktadır.

Tasarruf tahsilinde %10.8, kredi dağıtımında %10.2 pazar payına sahip 39 fondan oluşan Sanduk ağı da bulunmaktadır.

Exim-Bank Komorlar faaliyetlerine Aralık 2007'de başladı. İki ajansı var ve pazar payı ise %9.6'dır, tasarruf tahsilatında ve kredilerin dağılımında ise %10.2'dir.

BFC ise Temmuz 2009'dan bu yana faaliyet göstermektedir ve iki şubesi bulunmaktadır. Bu şubeler tasarruf tahsilatında %7.2'lik pazar payına ve kredi dağıtımında ise %6.2'lik paya sahiptir.

Uzman harici şirketlerle ortaklaşa para transferlerinde uzmanlaşmış bir şirket olan Komorlar Express de faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ayrıca MCTV (Comorian House of Value Transfers) sektörü de yerleşik olmayan uzman şirketlerle ortaklaşa döviz işlemleri ve para transferlerinde uzmanlaşmış bir şirkettir.

Bu yeni kuruluşlar aracılığıyla 2005'ten önce iki bankadan oluşan BIC-Comores ve BDC ve SNPSF (eski bankacılığın) güçlendirilmesi amaçlandı:

Komorlar Kalkınma Bankası (BDC): 1981'de BDC orta ve uzun vadeli finansman yoluyla ülkenin ekonomik kalkınmasına, üretim ve gayrimenkul faaliyetlerine katkıda bulunmayı amaçlıyor. Banka başta makro finans olmak üzere genel bankacılık faaliyetlere odaklıdır (BCC de l'union des Comores). 2006 yılından bu yana ana hissedarlarından AFD'nin teknik ve mali desteği sayesinde BDC kredi çizgilerini restore etmiştir.

Sanayi ve Ticaret Bankası (BIC-Komorlar): Banka, Uluslararası Batı Afrika Bankası (BIAO) tarafından yapılan satışın ardından 1991 kuruldu ve merkez olmak üzere iki ajansı vardır. 1981'den 2006 yılına kadar sermayenin %51'ini elinde bulunduran BIC-Comores, ana banka olarak kaldı. Sermayesinin tamamı devlete ait olan ve 2004 yılında müdahale eden ulusal posta ve mali hizmetler şirketi (SNPST), posta çeki hesapları açtı (BCC de l'union des Comores). Bu dinamik bankaların sayısını artırmış ve 2005'te üç olan finansal kurumlar 2011 yılında dokuza çıkmıştır.

2.6. Komorlar'daki Konvansiyonel Bankacılık: Ürün ve Hizmetler

Komorlar Birliği bankacılık sistemi, ülkenin ekonomik gelişimi için temel işlev görüp nüfusa ve işletmelere hayati öneme sahip çeşitli finansal ürün ve hizmetler sunmaktadır. Komorlar bankacılık sisteminin sağladığı finansal fırsatlardan yararlanmak için bu farklı bankacılık ürünlerinin işleyişini anlamak önemlidir.

2.6.1. Ticari Bankalar

Ticari bankalar Komorlar bankacılık sisteminin ana aktörleridir. Hesaplar, tasarruf hesapları, krediler, kredi kartları ve para transferi hizmetleri de dâhil olmak üzere çeşitli ürün ve hizmetler sunarlar. Hesaplar, müşterilerin kolayca para yatırıp çekmelerine olanak sağlar; tasarruf hesapları ise mevduatlara faiz kazandırır. Banka kredileri, bireylere ve işletmelere yönelik hizmetler sunar ve kredi kartları aracılığıyla elektronik ödemeleri mümkün kılmaktadır. Para transferi hizmetleri ise hem ulusal hem de uluslararası düzeyde para gönderimini kolaylaştırır. Komorlar'daki ticari bankaların faiz oranları ve geri ödeme tipleri, her kurumun iç politikasına ve her finansal ürünün özel özelliklerine bağlı olarak değişebilir (BCC de l'union des Comores). Faiz oranlarının ve geri ödeme koşullarının, piyasa koşulları, banka

politikaları ve borçlunun mali durumu gibi faktörlere bağılı olarak değişebileceği vurgulanmalıdır. İlgilendikleri belirli finansal ürünlerin faiz oranları ve geri ödeme koşulları hakkında kesin bilgilere ulaşmak için Komorlar'daki ticari bankalarla doğrudan iletişim kurmak önerilir.

Ticari bankaların ürünlerine genellikle ilişkilendirilen faiz oranları ve geri ödeme tiplerine dair genel bir açıklama:

- **Tasarruf hesapları:** Ticari bankalar, genellikle yıllık bir faiz oranı sunan tasarruf hesapları sunmaktadırlar. Bu faiz oranı her bankanın politikasına bağılı olarak değişebilir, ancak genellikle yıllık bazda hesaplanır ve düzenli aralıklarla hesap bakiyesine ödenir. Oluşan faizler, hesap bakiyesine eklenerek birikim sahibinin zamanla tasarruflarının büyümesinden faydalanmasını sağlamaktadır.
- **Kişisel krediler:** Ticari bankalar tarafından sunulan kişisel krediler, sabit veya değişken faiz oranlarına sahip olabilir. Faiz oranı genellikle yıllık efektif faiz oranı (YEF) veya nominal faiz oranı olarak ifade edilebilir. Faiz oranı, kredi süresi, ödünç alınan miktar, borçlunun mali durumu ve bankanın iç politikaları gibi çeşitli faktörlere bağılıdır. Kişisel kredilerin geri ödemesi, belirli bir süre boyunca (örneğin, 12, 24 veya 36 ay gibi) düzenli aylık taksitlerle yapılabilirken, kredi tamamen geri ödendiğinde sona erer.
- **Ticari krediler:** Ticari bankalar tarafından Komorlar'da sunulan ticari krediler genellikle işletmelere yöneliktir ve değişken veya sabit faiz oranlarına sahip olabilmektedirler. Faiz oranları ve geri ödeme koşulları, proje niteliği, işletmenin ödeme gücü ve sunulan teminatlara bağılı olarak banka ve borç alan işletme arasında müzakere edilir. Geri ödeme koşulları aylık veya üç aylık ödemeleri içerebilir ve kredi süresi işletmenin ihtiyaçlarına bağılı olarak değişebilir.

2.6.1.1. Komorlar Sanayi ve Ticaret Bankası (BIC)

BIC, Komorlar bankacılık sisteminde önemli bir konuma sahiptir. Müşterilerin ihtiyaçlarına uygun çeşitli finansal ürün ve hizmetler sunar. Hesaplar, müşterilerin fonlarını kolaylıkla yönetmelerine olanak tanırken, tasarruf hesapları da birikimi

teşvik etmek için mevduatlara faiz sunar. BIC aynı zamanda bireylere ve işletmelere kredi vererek yatırımı ve ekonomik büyümeyi destekler.

2.6.1.2. Komorlar Kalkınma Bankası (BDC)

BDC, tarım, sanayi, ticaret ve altyapı gibi önemli sektörlerde uzun vadeli kalkınma projelerinin finansmanına odaklanır. Şirketlere kredi sağlama ve danışmanlık hizmetleri sunarak önemli bir rol oynar. BDC, girişimciliğin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin Komorlar'da sağlanması konularında aktif bir şekilde yer alır.

2.6.1.3. Madagaskar ve Komorlar Ticari Bankası (BCMC)

BCMC hem Komorlar'da hem de Madagaskar'da faaliyet göstermektedir. Hesaplar, tasarruf hesapları, krediler, kredi kartları ve döviz hizmetleri de dâhil olmak üzere geniş bir bankacılık ürün yelpazesi sunar. BCMC, iki ülke arasındaki ticari işlemleri kolaylaştırarak ekonomik alışverişi teşvik eder ve ticari faaliyetlerin gelişimini desteklemektedir.

2.6.1.4. Komorlar Ticaret ve Sanayi Bankası (BCIC)

Komorlar Ticaret ve Sanayi Bankası (BCIC), Komorlar'daki küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) destek odaklıdır. BCIC, KOBİ'lerin özel ihtiyaçlarına (yatırım kredileri, kredi hatları ve danışmanlık hizmetleri gibi) uygun finansman çözümleri sunar. BCIC; girişimciliği, istihdam yaratmayı ve ekonomik çeşitliliği teşvik ederek KOBİ sektörünün gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır.

2.6.2. Komorlar'da Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri

2.6.2.1. Topluluk Tabanlı Bir Finansal Alternatif

Ticari bankaların yanı sıra tasarruf ve kredi kooperatifleri Komorlar'ın finansal sisteminde büyük bir etkiye sahiptir. Bu kuruluşlar, bireylerin ve küçük işletmelerin finansal ihtiyaçlarına cevap vermek için topluluk tabanlı bir alternatif takdim etmektedir. Komorlar'daki tasarruf ve kredi kooperatifleri, ticari bankalara karşı dayanışma ve topluluk odaklı bir finansal alternatif sunmaktadır.

2.6.2.2. Tasarruf ve Kredi Kooperatif (CEC)

CEC'ler, topluluk üyeleri tarafından yönetilen ve kâr amacı gütmeyen finansal kurumlardır. Üyeler arasında karşılıklı tasarruf ve kredi prensibi üzerine işlerler. Bireyler, kooperatif üzerinden bir tasarruf hesabı açarak üye olabilirler. Üyelerin yaptığı mevduatlar, kredilerin verildiği ortak bir fon oluşturmaya katkıda bulunur.

Tasarruf ve kredi kooperatifleri tarafından uygulanan faiz oranları genellikle ticari bankaların sunduğu orandan daha uygun olmaktadır. Her kooperatifin iç politikasına bağlı olarak değişmekle birlikte, genellikle işletme maliyetlerini karşılamak ve üyelere kâr sağlamak amacıyla belirlenir. Faiz oranları, kredi süresi ve ödünç alınan miktar gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir.

Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri tarafından sağlanan kredilerin süresi, iç politikalara bağlı olarak değişir. Yine borçlu ihtiyaçları ve geri ödeme kabiliyetleri doğrultusunda birkaç aydan birkaç yıla kadar değişebilir. Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri, genellikle esnek bir yaklaşım benimser ve üyelerin bireysel durumlarına uygun koşullardan faydalanmalarına olanak tanımaktadır.

2.6.2.3. Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri Birliği (UCEC)

UCEC, Komorlar'daki çeşitli tasarruf ve kredi kooperatiflerini bir araya getiren bir organizasyondur. Üyeler arasındaki iş birliği ve koordinasyonu güçlendirerek üyelerin ekonomik gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır. UCEC, aynı zamanda üye kooperatiflere denetim, eğitim ve teknik destek hizmetleri sunarak performanslarını ve sürdürülebilirliklerini iyileştirmeye katkıda bulunmaktadır.

2.6.3. Tasarruf ve Kredi Kooperatifi (Meck-Moroni)

Moroni'de 1997 yılında kooperatif prensiplerini kullanarak mevcut eşitsizliği gidermek amacıyla kurulmuştur. Amacı, konvansiyonel bankacılık sisteminden dışlanmış kişilere tasarruf fonları toplamak ve kredi sağlamak suretiyle ekonomik olarak sürdürülebilir ve istihdam yaratıcı faaliyetlere destek vermektedir (Meck Moroni). Bankacılık sistemini herkesin erişebileceği duruma getirmeyi hedefleyen bir girişim olarak "Meck-Moroni", yoksulluk ve dışlanma ile mücadelede, ülke geneline

yayılmış 13 diğer kasayla birlikte MECK ağı oluşturarak aktif rol oynamaktadır. Finansal kapsayıcılığı teşvik etmek amacıyla yaptığı çabalar sayesinde artık çoğu vatandaş temel finansal hizmetlerden yararlanmaktadır.

2.6.3.1. Acil Durum Hesapları: Dharura

“Meck- Moroni, hesap açma işlemini 30 dakikadan daha kısa bir sürede gerçekleştiren pratik bir deneyim ile önemli bir bankacılık hizmeti sunmaktadır. Şeffaflığa büyük önem verilmekte ve hesap işletim ücreti bulunmamaktadır. Geniş bir şube ve ATM ağı sayesinde para yatırma ve çekme işlemleri kolaylıkla gerçekleştirilebilir (Meck Moroni). Ayrıca, ulusal ve uluslararası para transferleri birkaç adım ile basitleştirilerek finansal işlemlerin yönetimi kolaylaştırılmaktadır. “Meck-Moroni” çek hizmetinde ve ödeme konusunda daha fazla esneklik sunmaktadır. Müşteri-üye olarak ihtiyaçlara uygun rekabetçi kredi tekliflerine erişim sağlanabilir ve projelerin hayata geçirilerek hedeflere daha hızlı bir şekilde ulaşılabilir.

2.6.3.2. Tasarruf Hesabı: Ankiba

“Meck- Moroni”nin Ankiba hesabı, müşterileri düzenli olarak tasarruf etmeye teşvik etmek amacıyla sunulan bir hesap türüdür. Bu hesabın prensibi, otomatik bir tasarruf sistemi kurmaya dayanmaktadır (Meck Moroni). Her ay önceden belirlenmiş bir tutar müşterinin cari hesabından otomatik olarak kesilerek Ankiba hesabına aktarılmaktadır.

Ankiba hesabı, cazip faiz oranları ve büyüme potansiyeli gibi avantajlar sunmaktadır (Meck Moroni). Bu hesaba yatırılan fonlar genellikle kişisel projelerin finansmanı, gelecekteki harcamalar veya finansal bir rezerv oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır.

Bu hesap, müşterilere düzenli tasarruf alışkanlığı geliştirme ve tasarruflarını etkili bir şekilde planlama imkânı sağlamaktadır. Ayrıca, dürtüsel harcamaları önleyerek ve uzun vadeli tasarruf kültürünü teşvik ederek kişisel mali yönetimi sorumlu bir şekilde gerçekleştirme konusunda da destek sağlamaktadır.

2.6.3.3. Rehin Kredisi Hizmeti

“Meck- Moroni”nin rehin kredisi hizmeti, müşterilere değerli bir mali teminat göstererek kredi alabilmel imkânı sağlayan bir finansal hizmettir. Süreç oldukça basittir. Müşteri, mücevherler, değerli eşyalar veya elektronik eşyalar gibi bir malı

bankanın uzmanı tarafından değerlendirilmek üzere getirir (Meck Moroni). Nesnenin tahmini değerine bağlı olarak “Meck-Moroni” bu değerın bir yüzdesine karşılık gelen bir kredi sunmaktadır.

Faiz oranı konusuna gelince, bu bankanın iç politikası ve piyasa koşullarına bağlı olarak değişebilir. “Meck-Moroni”, genellikle rehinli krediler için rekabetçi faiz oranları sunmaktadır. Bu ise müşterilerin uygun maliyetli bir borçlanma avantajı elde etmelerini sağlamaktadır.

Rehinli kredi çerçevesinde ödünç verilen miktar, teminat nesnesinin değerine bağlı olarak değişir. MECK-Moroni her bir malı dikkatlice değerlendirir ve değerın bir kısmına karşılık gelen miktarı teklif eder. MECK-Moroni'nin rehinli kredileri genellikle 300 bin KMF ile 5 milyon KMF arasında değişebilir. Bu ise teminat olarak sunulan nesnenin değerine bağlıdır.

Burada önemli bir noktayı daha belirtmek gerekir. Örneğin, teminat olarak kullanılan mal, kredi süresince MECK-Moroni'nin sahip olduğu konumda kalır. Müşteri ödünç alınan kredi miktarının tamamını (birikmiş faizler de dâhil olmak üzere) geri ödendiğinde önceden bırakmış olduğu rehin malını geri alabilir.

2.6.3.4. Verimli kredi

MECK- Moroni'nin verimli kredi hizmeti, işletmelerin ve girişimcilerin faaliyetlerini geliştirmelerine destek olmayı amaçlayan finansal bir hizmettir. Bu tür bir kredi, ekonomik olarak sürdürüleabilmekte ve istihdam yaratma potansiyeline sahip projeler için uygun finansman sağlamayı hedeflemektedir.

Verimli kredi başvuru süreci; detaylı bir iş planını, şirket bilgilerini, finansal projeksiyonları ve olası teminatları içeren bir dosyanın sunulmasıyla başlar. MECK-Moroni bu bilgileri dikkatlice değerlendirerek projenin uygulanabilirliğini ve borçlunun geri ödeme kabiliyetini belirlemektedir.

Verimli krediler için uygulanan faiz oranı, kredi süresi, projeye ilişkin risk, piyasa koşulları ve borçlunun teminat sağlama kabiliyeti gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak belirlenir. MECK-Moroni, finansmana erişimi kolaylaştırmak ve projelerin başarısını desteklemek amacıyla rekabetçi faiz oranları sunar.

Bir verimli kredi çerçevesinde kullanılabilir para miktarı, projenin finansal ihtiyaçlarına ve borçlunun geri ödeme kapasitesine bağlı olarak değişir. MECK-Moroni, bu faktörleri değerlendirerek sağlanabilecek maksimum miktarı belirler. Genellikle, “Meck-Moroni”nin verimli kredileri 50 bin KMF ile 30 milyon KMF arasında değişebilir.

Geri ödeme süresi “Meck-Moroni” ve borçlu arasında anlaşılarak belirlenir ve projenin doğası ile şirketin gelir üretme kapasitesi dikkate alınır. Bu süre genellikle projenin karlılık noktasına ulaşması için tahmin edilen süreye bağlı olarak 3 ila 60 ay arasında değişebilir.

2.6.3.5. Ticaret Kredisi

“Meck-Moroni”nin ticari kredisi, işletmelerin ve tüccarların ticari faaliyetlerini geliştirme ihtiyaçlarına özel olarak tasarlanmış bir finansal hizmettir (Meck Moroni). Bu tür bir kredi, ticari sektörün özel ihtiyaçlarına uygun finansman sağlar. Ticari kredi başvuru süreci şirketin detaylı bilgilerini, geçmişini, mali tablolarını, gelir projeksiyonlarını ve sunulan olası teminatları içeren bir dosyanın sunulmasıyla başlar. MECK-Moroni, bu bilgileri dikkatlice değerlendirerek projenin sürdürülebilirliğini ve borçlunun geri ödeme kabiliyetini belirlemektedir.

2.6.3.6. Sosyal Kredi

“Meck-Moroni”nin sosyal kredisi, düşük gelirli bireylerin veya ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel olarak tasarlanmış finansal bir hizmettir. Bu tür bir kredi özellikle acil harcamalarla başa çıkmak veya önemli projeleri gerçekleştirmek için ihtiyaç sahibi kişilere finansal destek sağlamayı hedeflemektedir. Sosyal kredi başvuru süreci, kişisel ve mali detayları içeren bir başvurunun sunulmasıyla başlar. “Meck-Moroni,” bu bilgileri dikkatlice inceleyerek borçlunun mali durumunu ve geri ödeme kabiliyetini değerlendirir.

2.6.4. Mikro Finansın Teşviki Derneği

(APMF), Komorlar'da faaliyet gösteren bir mikro finans kuruluşudur. Şirket, işletmelerini geliştirmek için fonlara ihtiyaç duyan girişimcilere bireysel krediler ve dayanışma grupları gibi çeşitli finansal hizmetler sunar. Bireysel krediler, verilen

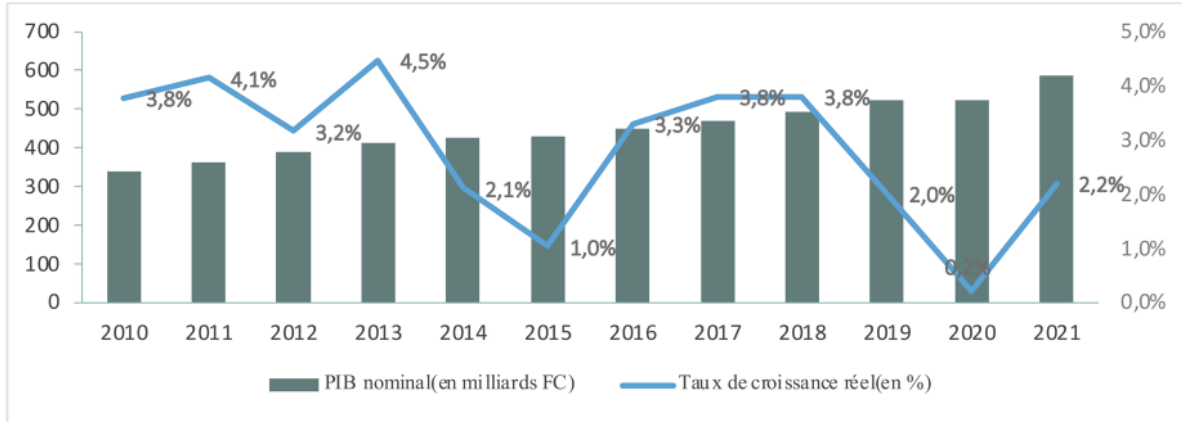
kredileri geri ödemek için bir araya gelen küçük gruplar halinde birbirlerine destek olan kişilerden oluşan dayanışma gruplarına yöneliktir. Faiz oranları ve geri ödeme süreleri, APMF'nin politikalarına ve her kredinin özelliğine bağlı olarak değişiklik gösterir.

2.6.5. Ulusal Mikro Finans Fonu (FNM)

Komorlar'da faaliyet gösteren başka bir mikro finans kuruluşudur. Konvansiyonel bankacılık sisteminden dışlanmış toplumlara adil bir şekilde finansal hizmetlere erişim sağlamayı hedeflemektedir. FNM, mikro girişimciler ve düşük gelirli bireyler için küçük ölçekli krediler sunar. FNM tarafından uygulanan faiz oranları genellikle ticari bankalardan daha uygun fiyatlıdır. Geri ödeme süresi, kredi türüne ve borçlunun geri ödeme yeteneğine bağlı olarak değişir.

2.7. Komor Birliği'nde Ekonomi ve Finansal Büyüme

2020 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle son derece düşük bir büyüme kaydeden ekonomik faaliyetler, talep tarafında net ihracattaki iyileşme ve arz tarafından turizm sektörünün direnci sayesinde bir toparlanma yaşadı. Bununla birlikte bu toparlanmanın 2016'dan bu yana gözlenen eğilime kıyasla nispeten sınırlı kaldığına dikkat çekilmelidir. Zira 2016 yılında büyüme oranının %3.3 olduğu görülmüştür. Tahminlere göre, 2021 yılı için ekonomik büyüme oranı %2.2 olarak hesaplanmış olup, bir önceki yılda sadece %0.2 büyüme kaydeden bir iyileşmeyi işaret etmektedir. Bu durum umut verici olsa da ülkenin dış şoklara karşı dayanıklılığını artırmak ve ekonomik faaliyetleri daha da teşvik etmek amacıyla ekonomi politikaları ve yapısal önlemlerin uygulanması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Şekil 2. 2: Nominal GSYİH ve Reel Büyüme Oranının Gelişimi

Kaynak: INSEED ve tahmin BCC

PIB nominal: nominal GSHİY

Taux de croissance reel: gerçek büyüme oranı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İSLAM SİSTEMİNİN TANITIMI

3.1. İslami Kurumların İlkesi

Günümüzde, dünya genelinde yaklaşık 180 banka ve sadece temel İslami ekonomilere dayanan 120'den fazla bankacılık dışı finansal kurum bulunmaktadır. Bu kurumların varlıkları yaklaşık 200 milyar dolar değerinde olup, büyüme oranları 1990'ların başından beri yılda yaklaşık %10 civarında seyretmektedir (Belwal & Al Maqbali, 2019). Bu finansal kurumlar, İslam hukukuna göre, müşterilerinden faiz almak için fon sağlama yetkisine sahip değildirler. Aynı şekilde mevduatlarını sabit bir oranda ücretlendirme hakları da bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu kurumlar, bankacılık

ürünleri ve finansal hizmetler alanında, bankanın ve finansal hizmetlerin aktif katılımını gerektiren bir dizi ürün geliştirmiştir. Bu ürünlerde, kurum, karını mevduat sahipleriyle veya kurumun yatırım faaliyetine katılmayı kabul edenlerle paylaşma prensibi benimsenmektedir. Dahası, herhangi bir ekonomik faaliyetin spekülasyona dâhil olması kesinlikle yasaklanmıştır (El-Gamal, 2006).

3.2. İslami Kurumların Karlılığı

İslami finans kurumlarının karlılığı, daha az değişken ve muhtemelen geleneksel finans kurumlarından daha yüksektir. Özellikle körfez ülkelerindeki kendi iç bankacılık piyasalarında en yüksek varlık ve öz sermaye getirilerini kaydeden İslami enstitüler öne çıkmaktadır. Basra Körfezi bölgesinde faaliyet gösteren İslami bankalar, bankacılık sistemlerinin önemli getiriler sağladığı nispeten ılımlı risk seviyeleri göz önüne alındığında dünyanın en kârlı bankaları arasında yer almaktadır (Samad, 2004). İslami bankaların benzer bir bilanço yapısına sahip olmaları nedeniyle, konvansiyonel bankalara kıyasla daha az değişken öz sermaye getirisi sunmaktadırlar. Ayrıca, son yıllarda özellikle Basra Körfezi'ndeki bir dizi bankacılık piyasasında, konvansiyonel finans kurumlarına kıyasla daha yüksek getiri oranları elde etmişlerdir (Belwal & Al Maqbali, 2019). Bu durum, kârların paylaşımında finansal masraflardan önce sonuçlara odaklanılmasından kaynaklanmaktadır.

3.3. İslami Finans Temelleri

1980'lerin başında, iki ülke İslami Finans uygulamalarını büyük ölçüde resmen benimsedi. İran neredeyse sert bir şekilde, Pakistan ise daha kademeli bir yaklaşım sergileyerek gerçekleştirdi (Belwal & Al Maqbali, 2019). Son yıllarda, özellikle Müslüman ülkelerde İslami Finans kurumları yaygınlaşmıştır. Suudi Arabistan, Bahreyn, Bangladeş, Brunei, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, Malezya, Senegal, Sudan ve hatta Türkiye gibi en azından resmi düzeyde laikliğe bağlılığın bilindiği ülkelerde dahi İslami Finans kurumları faaliyet göstermektedir. Ayrıca, Müslüman olmayan ülkelerde de ortaya çıkmışlardır (Khan, 2015). Ancak özellikle Danimarka'da nispeten büyük ve hızla büyüyen bir Müslüman azınlık, Detroit bölgesi

ve Kaliforniya'da, Büyük Britanya'da, Filipinler'de ve Kanada'da önemli bir varlık göstermiştir (Khan, 2015).

İslami Finans, İslam'ın "ribâ" olarak adlandırılan tefecilik yasağına dayanmaktadır. Bu, sadece genel anlamıyla tefecilikle ilgili bir mesele değil, aynı zamanda İslam dini gereği herhangi bir finansman biçimine önceden belirlenmiş ve sabit bir faiz oranının uygulanmasına karşı çıkılmasıdır (Hassan, Khan, & Paltrinieri, 2021). Riba, tefecilik ve faiz kavramlarının birleşimidir ve herhangi bir ayırım yapmadan tefecilik ve faiz anlamına gelir. Bu nedenle İslami Finans teriminin geleneksel anlamıyla gerçek tefecilik ve faizin eşzamanlı olarak yasaklandığı tüm finansman biçimlerini kapsayacak bir şekilde Müslümanlar tarafından benimsenmektedir (Hassan, Khan, & Paltrinieri, 2021).

Batı'da anladığımız şekliyle, özellikle faiz boyutunda ribâ yasağı, Müslümanların kutsal kitabı Kur'an'da yazılıdır. İslam dininin kaynağı olan Kur'an, Allah'ın sözlerini Peygamber Muhammed'e iletmektedir. Riba, Kur'an'ın 2. (Bakara Suresi), 3. (Âli İmrân Suresi) ve 30. (Rûm Suresi) bölümlerinde açıkça kınanmıştır (Khan, 2015). Ayrıca, bazı hadislerde veya Peygamber'e atfedilen söz ve eylemlerde, hadisler sünneti veya geleneği oluştururken, ikincisi ise Kur'an ile birlikte şeriat veya İslam hukukuyla ilişkilidir. Ancak bazıları, ribâ yasağını bu hadislerde daha çok faiz boyutunda görmüşlerdir.

3.4. İslami Finansman Metotlarının Araştırılması

İslami Finans tarafından benimsenen finansman yöntemleri iki ana kategoriye ayrılabilir. İlk kategoride, yatırımcılar ile girişimciler arasında kâr ve bazen zarar paylaşımını gerektiren yöntemler bulunur. Bu yöntemlerde finansmana katılan taraflar kararlarını birlikte alır ve elde edilen kâr veya zarar paylaşılır (Avcu, 2015). Bu tür finansman biçimleri genellikle şeriat uyumlu olarak kabul edilir. Geri dönüşler prensipte önceden belirlenmez ve finanse edilen faaliyetin doğasına bağlı olarak zaman içinde değişir.

Ancak ikinci kategoride yer alan finansman yöntemlerinde kâr paylaşımı söz konusu değildir. Bu tür yöntemlerde, finansman sağlayanlar belirli bir faiz oranı üzerinden

düzenli getiri elde ederler. Bu yöntemler arasında vadeli teslimli satış, satın alma opsiyonu ile kiralama gibi konvansiyonel finans yöntemleri yer alır (Bektaş, 2022). Ancak bazılarına göre, mudâraba ve müşâraka gibi yöntemlerin yanı sıra tarımsal varyantları da dâhil olmak üzere, bu kategorideki diğer finansman biçimleri İslam'a tamamen aykırıdır (Bektaş, 2022).

Kâr paylaşımı ve girişimcilik çabası gerektiren finansman projeleri, mudâraba ve müşâraka gibi yöntemlerle gerçekleştirilir. Bunlar üretken nitelikte olan projeleri ve kâr paylaşımını içerir. Ancak, ticari nitelikte olan diğer yöntemler, özellikle marjın iki taraf arasındaki müzakerenin maliyeti artıran murabaha gibi yöntemler, bazı Müslümanlar tarafından şüpheyle karşılanır. Bu yöntemler, önceden belirlenmiş bir faiz oranının doğasını hatırlattığı için endişe yaratır (Hassan, Khan, & Paltrinieri, 2021).

Kâr Hasan ise kâr paylaşımı veya zorunlu girişimcilik içermese de hayırseverlik görevi nedeniyle Müslümanlar tarafından değerli bir uygulama olarak kabul edilir. Bu yöntemde, finansman sağlayanlar, kâr elde edilen faaliyetten pay almayarak lütufkâr bir yaklaşım sergilerler.

İslami bankacılığında en çok üç finans tekniği uygulanmakla birlikte az da olsa diğer finansman yöntemleri de kullanılmaktadır. Aşağıda yaygın kullanılan üç finansman tekniği ele alınacaktır. Diğerlerine de ayrı bir başlık altında değinilecektir.

3.4.1. Mudaraba

Bir taraf esas olarak emek, veri ve deneyim harcarken, diğer taraf para harcamaktadır. Projenin finansmanı için tamamı banka tarafından sağlanan sermaye. Proje kârlarının banka ve yüklenici arasında önceden belirlenmiş bir orana göre paylaşılması. Yüklenicinin ihmali olmadıkça proje zararları banka tarafından karşılanır. Fon yöneticisi, anaparayı geri ödemeyi veya belirli bir ek gelir sunmayı garanti etmez. Sermayeyi koyan taraf, faaliyetin bir sonucu olarak meydana gelen herhangi bir zararın sorumlusudur (Iqbal & Mirakhor, 2011). Mudarib zarara katılmaz; tek kaybı, kâr sağlanamadığında emek, bilgi ve deneyimleri karşılığında hiçbir şey alamamasıdır. Açık bir hata veya ihmal nedeniyle meydana gelen zarardan mudarib sorumludur.

Bankanın pasif tarafında, banka ile mudi arasındaki sözleşme sınırsız mudaraba türünde olup, mudi, bankanın yatırdığı fonları uzun bir proje listesinin finansmanında serbestçe kullanacağını kabul eder ve karşılığında bir kredi bekler (Nouman, 2022). Buna aynı zamanda bankanın toplam kârındaki payı denir. Varlık tarafında, banka ile girişimci arasındaki sözleşme, bankanın yalnızca iyi tanımlanmış bir projeyi finanse etmeyi kabul ettiği sınırlı mudaraba türündedir. Projenin yönetiminde tüm tarafların söz hakkı vardır.

3.4.2. Muşaraka

Banka ve katıldığı iki veya daha fazla ortak tarafından sağlanan sermaye. İlgili sermaye katkılarıyla orantılı olarak dağıtılan kâr ve zararlar.

Sözleşmede belirtilen kâr payı oranları, ücret düşüldükten sonra kalan kârın taraflara dağıtılması için gerekli değildir. Bu oranlar, taraflarca faaliyete ayrılan sermaye payları kadar olmalıdır. Kar paylaşım oranları, ortaklık sözleşmesi imzalanırken her iki tarafça serbest bir şekilde belirlenebilir.

3.4.3. Murabaha

Satıcı, malı edinmenin maliyetini alıcıya bildirir ve onunla bir kâr payı müzakeresi yapar. Fiyat, marj dahil genellikle taksitler halinde ödenir (Nouman, 2022). Daha doğrusu, kullanıcının isteği üzerine satın alınan bir malın, satın alma fiyatı üzerinden bir fiyata vadeli olarak satılması işlemidir. Bir kez ödemek veya taksitler halinde ödemek mümkündür. Tahsilatın gerçekleşmesini sağlamak için borçludan belirli teminatlar talep edilebilir (Avcu, 2015).

Siparişi veren, talep edildiği bütün şartları haiz olsa bile, isteği üzerine temin edilen malı almaktan vazgeçme hakkına sahiptir. Bu tür bir sözleşme imzalanırken, her iki taraf da malın temin fiyatının yanı sıra kullanıcıya satıştan elde edilecek kârın farkında olmalıdır. Herhangi bir şekilde malın temin edildiği kişi veya kuruluş, satış fiyatına faize tekabül edecek bir ilave yapmışsa, bu farkın mal değerinden çıkarılması gerekir. Kullanıcıya satılan malın fiyatı, temin fiyatından varsa faiz düşüldükten sonra kalan miktardan hesaplanır.

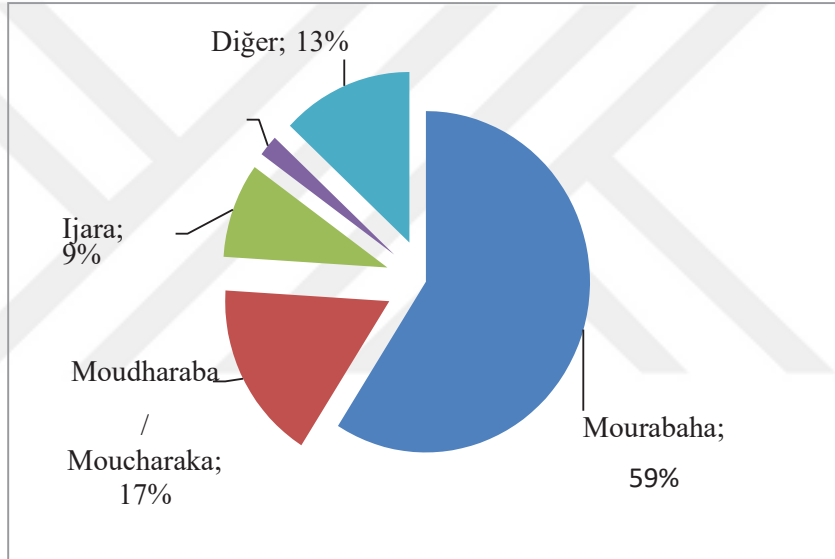
3.4.4. Diğer finansman yöntemleri

Muzaraa, mudarabanın tarıma uygulanan geleneksel çeşidir. Yetiştirme için fon veya arazi sağlayabilen banka, hasadı girişimci ile paylaşır.

Musaka, Meyve bahçesi üretiminde uygulanan geleneksel muşaraka çeşididir. Hasat, banka ve ortakları arasında kendi katkılarına göre paylaşılır.

Karz-ı hasen faizsiz hayırsever kredisi. Banka, tutarları kredinin vadesine bağlı olmamak kaydıyla idari ücretlerin ödenmesini talep edebilir.

İcara, satın alma ile kiralama veya kiralama. Belirli bir süre için bir mülk kiralanır. Kiralama maliyeti dönem boyunca kademelidir. Uzun vadede, kiralayan mülkü elde edebilir.

Şekil 3. 1: İslami Varlıkların Ürün Türüne Göre Dağılımı

Kaynak: Daily-burs

3.5. Ekonomik Haberler

Müslümanlara hiç de ihale bir şekilde davranmadı. İslami bankaların faaliyete başladıkları ilk andan itibaren ağırlıklı olarak murâbaha uyguladıkları, ardından icâra wa iktiriâ veya satın alma olasılığı olan kiralama, bu finansmanların kısa vadeli ticari işlemlere gitmesidir. İran ve Pakistan da bu durumdan istisnası değildir. Sudan gibi bazı tarım ülkelerinde de tüm pratik amaçlar için mevsimlik, dolayısıyla kısa vadede de bir kredi olan bayr-ı saîm'in ihmal edilemeyecek bir payı vardı (Hassan et al., 2021) Uzun vadeli üretim yatırım projelerinin uygulanmasına yönelik kâr paylaşım finansman yöntemleri, geleneksel olarak minimum düzeyde finansal kaynak aldı. Yaralanmaya hariç hakaret eklendi. Finansman esas olarak büyük, köklü şirketlere,

büyük ve yüksek düzeyde makineleşmiş çiftliklere ve nüfuz sahiplerine verildi; bu, İslam'ın sermayenin yaygınlaştırma istediği amaca aykırıdır. Mudârebe ve müşâreke paylaşımlı finansman biçimlerinin az uygulanması hususunda çeşitli nedenler ileri sürülmüştür (Martens, 2001):

- Paylaşımlı sözleşmeler, doğası gereği vekâlet sorunlarına açıktır. Yatırımcının, bu durumda bankanın, girişimci tarafından sağlanan çabanın derecesini bilmesi gerçekten zordur. İkincisi, muhasebe hilesi yoluyla, fiilen elde edilenden daha düşük bir kâr beyan etmeye meyilli olabilir.
- Bu sözleşmeler, mülkiyet haklarının açık bir tanımını gerektirir. Bununla birlikte, sömürge döneminden miras alınan çeşitli hukuk sistemlerinin çoğu zaman bir arada var olduğu birçok Müslüman ülkede, bu tür haklar genellikle yetersiz bir şekilde tanımlanmakta ve yeterince korunamamaktadır.
- İslami bankalar, çoğu Müslüman ülkede olduğu gibi konvansiyonel bankalarla bir arada bulunduğu bu bankalar fon sağlamada geleneksel bankalarla rekabet edip etmeyecekleri hususu, hisse senedi sözleşmelerinden daha az riskli finansman sağlamakla yükümlüdürler. İkincisi, genellikle daha uzun süredir kurulu oldukları için piyasayı daha iyi bilirler ve ayrıca tasarrufları çekmek için faiz oranı aracına da sahiptirler.
- Vergilendirme ayrımcıdır. Çoğu ülkede şirketin kârı vergilendirilirken ödediği faiz üretim maliyetinin bir parçası olarak kabul edilmez. Örneğin, Pakistan'daki İslami bankaları, geçen yüzyılın sonunda dikkate değer bir genişleme yaşadı ve 1992'de IF tarafından elde edilen kârların vergilendirilmesinden muafiyetin kaldırılmasıyla aniden durma noktasına geldi.
- İslami bankaların yöneticilerinin çoğu Avrupa ve Kuzey Amerika üniversitelerinde eğitim almıştır. Bu nedenle konvansiyonel finansmana daha yakın olan paylaşımsız finansman yöntemleri ile kendilerini daha rahat hissediyorlar.
- Ve son olarak, girişimci-borçlu genellikle devletin kendisidir. Ancak, bildiğimiz gibi sosyal ve altyapı projeleri gibi kamu projelerinin getirisini hesaplamak, hatta tanımını yapmak kolay değil.

Kâr paylaşımına dayalı İslami mikro finansın neredeyse tamamen yokluğu ile ilgili, esas olarak ilgili ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerde genel muhasebe eksikliği ile açıklanmaktadır, bu da açıkça kendisini paylaşmayı imkânsız kılmaktadır

(Martens, 2001). Tartışılan İslami finansman yöntemlerinin benimsenmesinden kaynaklanan alacaklar İslami bankaların aktifi olarak kaydedilmektedir. Borçları, yani mali kaynakları, sermayeye ek olarak bankanın hissedarları, mudileri ve borçluları tarafından ödenen gayri maddi hak bedelleriyle beslenen, zekât fonu eklenen üç çeşit mevduattır (Joffrey, 2019). Bu üç mevduat türü: Cari mevduat, tasarruf mevduatı ve yatırım mevduatıdır. İkincisi, ilk ikisinden farklı olarak, mudâraba ve muşaraka gibi ortak finansmana ayrılmış olduklarından, geleneksel bankacılıkta tam anlamıyla mevcut değildir. Bu aynı zamanda, orada yatırılan sermayenin neden garanti edilmediğini, bir kayıp varsa, en azından muşaraka durumunda, açığı finanse etmek için kullanılması gerektiğini de açıklar. Sistem inkâr edilemez derecede katıdır ve prensipte her hesap türü farklı bir finansman kategorisine atanır: Ticari nitelikteki finansman için tasarruf hesabı ve uzun vadeli üretken projelerin finansmanı için yatırım hesabı (Karataş, 2022).

İslami finans piyasasının yalnızca %1,5'i Afrika kıtasında yoğunlaşmıştır. İslami finansal faaliyetler Afrika'da yayılmaya devam etmektedir. Gerçekten de kıtada yüzden fazla İslami banka vardır. Piyasadaki liderler, sadece İslami bankalar değil, buna İslami fonlar ve mikro finans kurumları da ekleniyor. Bütçe açısından katlanarak artan ihtiyaçları karşılamak için bazı devletler, İslam hukukuna uygun devlet tahvili ihraç etmeye yani Sukuk'a başvurumaktadırlar (Hassan, Khan, & Paltrinieri, 2021). Örneğin Fildişi Sahili, Senegal ve Togo 2014'ten beri "Şeriata uygun" tahvillerin ihracı sayesinde 1,2 milyar avro toplayabildi. Ekim 2016'da bu 1,2 milyar avroluk Sukuk (766 milyar CFA francı temsil ediyor) Abidjan Bölgesel Borsasına (BRVM) girdi. Böyle bir listeleme, İslami menkul kıymetlerin daha akışkan hale gelmesine olanak tanıyarak, Afrika'da yaklaşan Sukuk ihraçlarının çekiciliğini artırıyor. Kıtadaki sukuk için diğer iki finans merkezi Hartum ve Tunus'tur. Birçok ülke İslami finans endüstrisine artan bir ilgi gösteriyor. Nijerya gibi bazı eyaletler yakında Sukuk ihraç etme isteklerini açıklarken, Kenya gibi diğerleri mali düzenlemelerini ve vergilendirmelerini uyarlamaktadır. Fas merkez bankası nihayet 2017'nin başlarında İslami finans faaliyetlerine izin verdi.

3.6. İslami ve Konvansiyonel Bankalar Arasındaki Benzerlik

3.6.1. İslami Bankaların Karşılaştığı Riskler

İslami bankalar, konvansiyonel meslektaşlarıyla benzer şekilde faaliyetlerinde çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Bununla birlikte, işleyişlerinden kaynaklanan belirli risklere de maruz kalmaktadırlar. Son yıllarda, kurumlarda risk yönetimi kültürünün gelişimine tanık olunmuştur. İslami bankaların ekonomideki faaliyetleri değerlendirildiğinde, konvansiyonel bankaların da karşılaştığı risklere benzer risklerle karşılaşıldığı görülmektedir (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Finansal kurumları etkileyebilecek riskler, üç kategoriye ayrılabilir: Ortadan kaldırılabilir riskler, başkalarına transfer edilebilir riskler ve bu kurumlar tarafından üstlenilmek zorunda kalınan kaçınılmaz riskler. Bu risklerin etkin bir şekilde yönetimi için, yazarın iddia ettiği gibi, onların doğasını iyi anlamak gerekir ve bunu iyi iş uygulamaları desteklemektedir.

Bu nedenle, türevlerin kullanımı, risk yönetimi ve şüpheli varlıkların satışı, bu kurumları belirli risklere karşı korumaya yardımcı olacaktır. Aynı şekilde, Akkizidis ve Khandelwal, riskleri üç türe ayırmıştır: Finansal riskler, ticari riskler ve operasyonel riskler (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008)

Ticari risk; yönetim riski ve stratejik riski içermektedir. Operasyonel risk; insanlar, süreçler ve kullanılan sistemlerle ilgili konuları kapsamaktadır. Finansal risk ise, kredi riski, piyasa riski, likidite riski, siyasi risk, itibar riski ve hukuki risk gibi diğer tüm riskleri kapsar (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022).

Bu nedenle, öncelikle İslami bankaların maruz kaldığı riskler vurgulanmaya ve bu risklerin bazen geleneksel bankalardan nasıl farklı olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci olarak, finansal kurumların maruz kaldığı riskleri yönetmek için kullanılan teknikler sunulacaktır.

3.6.2. Konvansiyonel ve İslami Bankalar için Ortak Riskeler

3.6.2.1. Kredi Riski

Kredi riski, bir bankanın maruz kaldığı en hassas ve en zararlı risktir. Bu nedenle, temerrüt olasılığını azaltmak için özel bir dikkat gerektirir. Kredi riski, borçlunun taahhütlerini yerine getirememesinden kaynaklanabilecek potansiyel kayıpları ifade eder (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Herhangi bir ödeme başarısızlığı, kreditora ekonomik bir kayıp oluşturur ve bu da herhangi bir finansal

kurum için ciddi sonuçlara yol açmaktadır. İslami bankalar, konvansiyonel bankalarla aynı geleneksel kredi riskleriyle karşı karşıyadır. Bu risk, Murabaha sözleşmesinde bir alıcının başarısızlığıyla ilişkili olabilir (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008). Ayrıca, Moucharka ve Moudharaba gibi katılım finansman yöntemlerinde ortaya çıkabilir. Bu, girişimcinin bankaya olan borcunun ödenmemesi riskidir. Müşterinin ödemede temerrüde düşmesi durumunda, banka varlığın sahipliğini devralabilir ve ikincil bir pazarda satışa çıkabilir. Her sözleşmenin değerlendirilmesi önemli bir rol oynayabilir çünkü müşteri ve projeleri etkileyebilecek birçok nitel ve nicel bilginin toplanmasını gerektirir (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008).

Bu nedenle, kredi riski, bankaların karşı karşıya kaldığı en önemli finansal risklerden biridir ve büyük bir dikkat gerektirir. Kredi riski, bir borçlunun ödemelerini yapmaması durumunda bankanın potansiyel kayıplarını ifade eder. İslami bankalar, geleneksel bankalarla aynı kredi riskleriyle karşı karşıyadır, ancak farklı işleyişleri nedeniyle bazı özel risklere de maruz kalmaktadırlar. Murabaha gibi belirli sözleşmelerde alıcının başarısızlığı riski bulunmaktadır. Bu durumda banka, varlığı geri alabilir ve ikincil bir piyasada satışa çıkarabilir. Ayrıca, muşareke ve mudarebe gibi katılım finansman yöntemlerinde de riskler bulunmaktadır. Bu yöntemlerde, girişimcinin bankaya olan borcunu ödememesi riski vardır (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Bu risklerle başa çıkabilmek için, her sözleşmenin detaylı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu, müşterilerin ve projelerin etkileyebileceği bir dizi nitel ve nicel bilgi toplanmasını gerektirir. Bu bilgilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi, kredi riskinin etkili bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir.

3.6.2.2. Likidite Riski

Bir bankanın doğasının likidite sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, bu işlev bazı finansal kurumlar tarafından her zaman yerine getirilmemektedir. Gerçekten de bankalar genellikle müşterilerinden kısa vadeli mevduat toplar ve orta ve uzun vadeli krediler verir. Bu, ödünç alınan miktarlar ile mevcut miktarlar arasında bir boşluk yaratır (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Bu nedenle, likidite riski, beklenmedik para çekimlerinin ortaya çıkabileceği durumlarda ortaya çıkar. Likidite riski, bir bankanın mevduat sahiplerine olan yükümlülüklerini yerine

getirememe durumunu ifade eder. Bu risk, mevduat sahiplerinin, bankanın öngördüğünden daha fazla fon çekmeye karar verdiği durumlarda ortaya çıkar (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008). Özetlemek gerekirse, banka, ödeme yeteneğini tehlikeye atmadan varlıklarını satışa çıkararak likidite sağlamaya çalışmalıdır.

İslami finans kurumlarına gelince, kısa vadeli mevduat girişleri ile uzun vadeli yatırım çıkışları arasındaki farkı dikkate alarak likidite kıtlığı sorununu çözmeleri istenmektedir (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Çünkü bu tür yatırımlar için ikincil bir piyasa bulunmadığından, İslami finansal sistem, bankaların yeniden finansman konusunda zorlandığı sürece durumu daha da kötüleştirebilir.

Bu durumu daha detaylı bir şekilde açıklamak gerekirse, İslami bankaların likidite riski, kısa vadeli mevduat toplamaları ve uzun vadeli yatırımlar yapmaları arasındaki dengesizlikten kaynaklanır (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Müşterilerin beklenmedik bir şekilde fonları geri çekmeleri durumunda banka, mevduat sahiplerine olan yükümlülüklerini yerine getirememe riskiyle karşı karşıya kalır. Özellikle bu durum, bankaların yeniden finansman sağlamakta zorlandığı durumlarda daha da kötüleşebilir. Çünkü İslami finansal sistemin uzun vadeli yatırımlar için ikincil bir piyasası olmadığından, bu yatırımları nakde dönüştürmek daha zor olabilir.

Bu nedenle, likidite riski, İslami finansal kurumlar için önemli bir konudur ve bankalar likidite sağlama yeteneklerini korurken, mevduat sahiplerinin taleplerini karşılayabilmek için uygun stratejiler geliştirmelidir.

3.6.2.3. Piyasa Riski

Piyasa riski, piyasalardaki fiyat dalgalanmalarının olumsuz etkilerine bağlı olarak zararların yaşanma riskidir. 1980'li yıllardan itibaren bankalar, borsa piyasasındaki fiyat artışlarının ardından menkul kıymetlere yatırım yapmaya başlamışlardır. Piyasa riskinin yönetimi zorlu bir süreçtir, zira bu riski daha iyi anlayabilmek adına. Banka döviz, emtia, hammaddeler gibi birçok pazarın gelişimini önceden tahmin etmek zorundadır. Bu riski daha iyi anlayabilmek adına.

3.6.2.4. Yasal Riski

Finansal sözleşmelerin uygulanamaz olması ile ilişkilidir. İslami bankalar, finansal sözleşmelerin belgelenmesi ve uygulanmasıyla ilgili riskleri üstlenirler, çünkü bunların belirli bir özelliği olduğunu bilirler. Bu sözleşmelerin formalizasyonu olmadığı durumlarda, İslami bankalar, bunları hâlâ şeriata, ihtiyaçlarına ve çıkarlarına göre tasarlamaya devam ederler. Bu sözleşmelerin bu şekilde standartlaştırılmaması ve hukuki çerçevelerin olmaması, İslami bankaların sözleşmelere dayalı taahhütlerle ilgili hukuki risklerini artırır.

3.6.2.5. Regülasyonlara Uyumsuzluk Riski

İslami bankalar, şariat prensiplerine saygı gösterirken geçerli finansal düzenlemelere uyum sağlama zorunluluğundadırlar. Bu düzenleyici gerekliliklere uyulmaması durumunun yasal ve mali yaptırımlara yol açabileceği bilinmelidir. Örneğin, bir İslami banka şariat'a uygun olmayan bir sektöre yatırım yaparsa, hukuki risklerle ve önemli mali kayıplarla karşı karşıya kalabilir. Bu tür bir durumda, yasal yaptırımların yanı sıra finansal cezalar da söz konusu olabilir.

3.6.2.6. Şariat İlkelerine Uygunluk Riski

İslami bankalar, tüm işlemlerini ve işlevlerini şariat etik prensiplerine tamamen uygun hale getirmekle yükümlüdürler. Bu prensiplere uymama durumu, müşterilerin güvenini kaybetmeye ve bankanın itibarına zarar vermeye neden olabilir. Örneğin, bir İslami banka şüpheli veya uyumsuz bir işleme karıştırsa, bu durum müşteri tabanında azalmaya ve bankanın güvenilirliğinin zedelenmesine yol açabilir. Bu gibi durumlarda, bankanın itibarının yanı sıra müşteri sadakati ve finansal performansı da olumsuz etkilenebilir. Bu nedenle, İslami bankaların şariat gerekliliklerine tam uyum sağlamaları ve etik değerlere sadık kalmaları büyük önem taşımaktadır.

3.6.2.7. Operasyonel Riski

Operasyonel risk, teknik arızalar, insan hataları, dolandırıcılık veya diğer beklenmedik olaylar kaynaklı olabilecek potansiyel kayıpları ifade eder. İslami bankalar, bu operasyonel riskleri önlemek ve yönetmek için sağlam iç kontrol sistemleri oluşturmak zorundadır (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Personel eğitimi, işlemlerin sürekli izlenmesi ve dolandırıcılık tespit mekanizmalarının kurulması gibi önlemler bu riski minimize etmek için hayati öneme sahiptir. İslami bankalar; teknik arızalar, insan hataları, dolandırıcılık veya diğer beklenmedik olaylardan kaynaklanabilecek potansiyel kayıpları içeren operasyonel risklere karşı önlem almak ve yönetmek amacıyla sağlam iç kontrol sistemleri kurmalıdır. Bu riskleri en aza indirmek için, personelin nitelikli ve eğitilmiş olması gerekmektedir. Ayrıca, işlemlerin sürekli olarak izlenmesi ve denetlenmesi önemlidir (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Dolandırıcılığı tespit etmek için etkin mekanizmaların kurulması ve işleyişlerin sürekli gözlenmesi gerekmektedir. Operasyonel risklerin azaltılması için finansal kaynakların doğru ve etkin kullanılması da büyük önem taşımaktadır. İslami bankaların operasyonel risklerle başa çıkmak için kusursuz bir sistem oluşturmaları gerekmektedir. Bu sistem, teknolojik altyapının güçlü olmasını, insan hatalarını en aza indirecek önlemlerin alınmasını ve dolandırıcılık gibi olumsuz olayların tespit edilmesi için etkili mekanizmaların kullanılmasını içermelidir. İslami bankaların bu operasyonel riskleri yönetme sürecinde, finansal kaynakların etkin ve verimli kullanımının sağlanması da büyük önem taşımaktadır.

3.6.2.8. Finansman Riski

İslami bankalar, kredi sağlama ve varlık yönetimi ile ilişkili finansman riskine maruz kalmaktadırlar. Finansman sağladıklarında borçlu tarafından geri ödenmeme riskini üstlenirler. Bu nedenle, potansiyel borçluların kredi kabiliyetlerinin titiz bir şekilde değerlendirilmesi önemlidir (Basiruddin, & Ahmed, 2020). Risklerin yanlış değerlendirilmesi, İslami banka için finansal kayıplara yol açabilir. İslami bankalar, geleneksel bankalarla benzer şekilde, ödeme güçlüğü riskine maruz kalabilirler.

İslami bankalar, finansman riskine karşı hassasiyetle yaklaşmalıdır. Kredi sağladıklarında, borçluların geri ödeme konusunda güvenilirliklerini dikkatlice değerlendirmek için titiz bir süreç izlemelidirler. Bu değerlendirme süreci, finansal analiz, borç ödeme kapasitesinin değerlendirilmesi ve güvence gereksinimlerinin

belirlenmesini içermelidir (Basiruddin, & Ahmed, 2020). Böylece, potansiyel finansman riski en aza indirgenmiş olur. İslami bankaların risk yönetimi sürecinde, doğru ve güvenilir verilerin kullanılması, finansman riskinin daha iyi anlaşılması için hayati önem taşır.

Finansman riskinin önlenmesi ve yönetilmesi için İslami bankalar, etkili bir risk değerlendirme süreci oluşturmalı ve kredi sağlama politikalarını sıkı bir şekilde uygulamalıdır (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008).

Ayrıca, kredi portföyünün çeşitlendirilmesi ve riskin yayılması da önemli bir stratejidir. İslami bankaların finansman riskiyle başa çıkmak için sağlam bir risk yönetimi altyapısı oluşturmaları ve sürekli olarak riskleri izlemeleri gerekmektedir (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008).

Bu şekilde, borçluların geri ödeme güçlüğü riski en aza indirgenir ve bankanın mali sağlığı korunur.

3.7. İslami Finans Kurumlarında Risk Yönetimi Metotları

3.7.1. Rezervler ve Provizyonlar Aracılığıyla Kredi Riski Yönetimi

Kredi riski yönetimi, bankacılık sektöründeki kritik bir unsurdur ve finansal kuruluşların özen göstermesi gereken bir husustur. Bu kuruluşlar tarafından sağlanan krediler, öngörülen bir risk düzeyi içerebilir ve bu riski proaktif bir şekilde yönetmek önemlidir (Basiruddin, & Ahmed, 2020).

Kredi riskini yönetme konusunda finansal kurumlar, birkaç zorlukla karşı karşıyadır. İlk olarak, bir borçlunun temerrüt olasılığını hassas bir şekilde değerlendirmek genellikle zordur. Bununla birlikte, ekonomik koşulların değişimi, borçluların ödeme kabiliyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Son olarak, belirli sektörlerle ilişkili özel riskler bulunmaktadır, bu da kredi riskinin yönetimini daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bu zorluklarla karşı karşıya olan finansal kurumlar, verilen kredilerden kaynaklanabilecek potansiyel kayıpları karşılamak için rezervler ve karşılıklar oluşturabilirler. Rezervler, kurumun karından ayrılan fonlarla oluşturulurken, karşılıklar beklenen kayıpları karşılamak için özel olarak ayrılan tutarlardır

(Basiruddin, & Ahmed, 2020). Bu uygulamalar, kurumların kredi risklerine karşı önlem almasını sağlarken aynı zamanda faaliyetlerinin sürekliliğini garanti altına alır. Etkili bir kredi riski yönetimi birkaç stratejiyi içermektedir. İlk olarak, potansiyel borçluları detaylı bir şekilde değerlendirerek ve düzenli olarak ödeme kabiliyetlerini izleyerek finansal kurumlar sıkı kredi politikaları uygulamalıdır, finansal kurumlar sıkı kredi politikaları uygulamalıdır; Ayrıca, kredi portföylerini çeşitlendirmeleri gerekmektedir. Böylelikle belirli sektörlerde veya bölgelerde yoğunlaşma riskini azaltırlar.

Ayrıca, finansal kurumlar her bir borç alanın risk seviyesini değerlendirmek için kredi derecelendirme modelleri oluşturmalıdır. Bu modeller, finansal sağlamlık, geri ödeme geçmişi ve sunulan teminatların kalitesi gibi kriterlere dayanabilir. Bu derecelendirmelere göre rezervler ve karşılıklar hesaplanabilir, böylece fonların daha hassas bir şekilde tahsis edilmesine imkân tanınır (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Rezervler ve karşılıkları akıllıca kullanarak, kurumlar potansiyel kayıplara karşı önlem alabilir ve uzun vadeli istikrarlarını koruyabilirler.

3.7.2. Teminat ve Sözleşme Maddeleri Yoluyla Kredi Riski Yönetimi

Bu zorluklarla başa çıkmak için finansal kurumlar, kredi risklerini en aza indirmek amacıyla teminatlar ve sözleşme hükümlerine başvurabilir. Teminatlar; taşınmazlar, araçlar, stoklar veya finansal yatırımlar gibi farklı şekillerde olabilir ve borçlunun ödeme yapmaması durumunda kurumun ödünç verilen miktarın bir kısmını veya tamamını geri almasını sağlar. Sözleşme hükümleri de finansal kurumların çıkarlarını korumak için önemlidir (Hachim, Abdul-Rahman & Mohd Amin, 2022). Bu hükümler; kişisel teminatlar, finansal şartlar ve erken ödeme mekanizmaları gibi düzenlemeler içerebilir. Tarafların haklarını ve yükümlülüklerini belirlemeye yardımcı olurken, riskleri azaltmak için ek güvenlik önlemleri oluşturur. Teminat, kredi kayıplarına karşı bir koruma biçimini temsil eder. Borçlunun, alacaklıya olan borcunu güvence altına almak için bir varlık sağladığı ve teminat gösterdiği bir sözleşmedir (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008). Şeriata uygun olarak teminat verilmesine izin verildiğinden, İslami bankalar varlıklarını güvence altına almak için bu mekanizmayı kullanırlar. Sözleşme maddeleri, finansal belirsizlik ve spekülasyon gibi İslami finasta yasaklanmış olan faktörlerden kaçınarak adaletsizlikleri ve eksiklikleri azaltmak

amacıyla oluşturulmuştur (Basiruddin, & Ahmed, 2020). Gerçekte, risk, taraflar arasında fiyat dalgalanmalarının kabul edilebilir olduğu bir sözleşme maddesiyle en aza indirilebilir. Ancak, bu seviyenin üzerinde kazanan taraf, fiyat değişiminden etkilenen diğer tarafa tazminat ödemelidir.

3.7.3. İç gözetim Süreçleri ve Kamu Güveni Oluşturmak

Uygun bir denetim sisteminin kurulması, tasarruf sahiplerinin ve yatırımcıların finansal sisteme olan güvenini güçlendiren bankaların düzgün işleyişini sağlamaya yardımcı olur. Faaliyet gösterdikleri ortamlarla ilgili değişikliklerden kaynaklanan riskleri tanımlamayı kolaylaştıran bir iç kontrol sistemine sahiptirler (Akkizidis, I., & Khandelwal, S. K. 2008). Kamu güveni finansal aracılık sistemini güçlendirir ve ona belirli bir istikrar ve denge sağlar. Etik ilke ve değerlerden kaynaklanan etik finans ile ilgili olarak, İslami finans bu nedenle güveni sağlamayı amaçlamaktadır.

3.8. Afrika'da İslami Bankacılık

İslami banka, şeriat prensiplerine dayanan finansal bir sistem olarak son yıllarda Afrika'da dikkate değer bir büyüme göstermektedir. Etik prensiplere dayanan ve faizcilikten kaçınan bu alternatif model, İslam'ın finansal faaliyetlerdeki prensiplerine saygı göstermek isteyen yatırımcılar ve bireyler tarafından giderek daha fazla ilgi görmektedir (Gelbard, Gulde, & Maino, 2014).

İslami finans, 1970'lerde Afrika'da gelişmeye başlamış olsa da gerçek büyümesini son yirmi yılda göstermiştir. Afrika artık İslami finans kurumlarına sahip olup, bunlar İslami bankalar, takafül sigorta şirketleri ve şeriata uygun yatırım fonları gibi kuruluşları içermektedir (Cherif, & de Genève, 2008). Bu kuruluşlar, faiz yasağını (riba), risk paylaşımını (mudaraba) ve kâr paylaşımını (musharaka) içeren temel prensiplere dayanmaktadır (Gelbard, Gulde, & Maino, 2014).

Afrika, İslami bankaların birkaç önemli aktöre ev sahipliği yapmaktadır, bunlardan biri İslam Kalkınma Bankası (İKB) ve Afrika Kalkınma Bankası'dır (AKB). Şeriata uygun altyapı projelerinin finansmanında (yollar, köprüler, elektrik santralleri gibi) kritik bir rol oynamakta ve bu sayede birçok Afrika ülkesinin ekonomik gelişimine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca AKB, Afrika'da İslami bankalar girişimlerini

desteklemek için özel bir fon oluşturmuş olup, böylece bu finans sektörünün bölgede genişlemesini teşvik etmektedir (Gelbard, Gulde, & Maino, 2014).

Afrika, İslami finansın gelişmesi için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Kıta, 2030 yılına kadar 400 milyondan fazla hızla büyüyen bir Müslüman nüfusa sahip olacak. Bu, şeriat uyumlu finansal ürünler ve hizmetlerin giderek artan talebini yaratmaktadır (Gelbard, Gulde, & Maino, 2014). Ayrıca, Afrika önemli doğal kaynaklara sahiptir ve tarım, yenilenebilir enerji ve altyapı gibi sektörlerle geniş yatırım fırsatları sunmaktadır (Cherif, & de Genève, 2008). İslami bankalar, bu projelerin finansmanında önemli bir rol oynayabilir ve böylece bölgenin sürdürülebilir ekonomik büyümesine katkıda bulunabilir.

Afrika kıtasında İslami finansal faaliyetlerin küresel pazardaki küçük bir kısmına (%1.5) yoğunlaşmış olsa da bu tür faaliyetler kıtada yayılmaya devam etmektedir. Kıtada yüzden fazla İslami banka bulunmaktadır. Pazardaki liderler, sadece İslami bankaları değil, aynı zamanda İslami fonları ve mikro finans kurumlarını da içermektedir. Artan bütçe ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bazı ülkeler, İslam hukukuna uygun devlet tahvilleri olan Sukuk ihraç etme yoluna gitmektedir. Örneğin, Fildişi Sahili, Senegal ve Togo, 2014 yılından bu yana "şeriat uyumlu" tahvillerin ihraç edilmesiyle 1,2 milyar avro mobilize etmeyi başarmıştır (Chikri, Moghar, & Mhamed, 2020). Ekim 2016'da bu 1,2 milyar avro değerindeki Sukuk (766 milyar CFA francı temsil etmektedir), Abidjan Bölgesel Menkul Kıymetler Borsası'nda (BRVM) kotasyon almıştır. Bu tür bir kotasyon, İslami finansal araçların daha likit hale gelmesini sağlayarak, Afrika'da gelecekteki Sukuk ihracatlarının çekiciliğini artırmaktadır. Kıtadaki Sukuk için diğer iki finans merkezi ise Hartum ve Tunus'tur. Birçok ülke, İslami finans sektörüne artan bir ilgi göstermektedir. Nijerya gibi bazı ülkeler Sukuk ihraç etme niyetlerini zaten duyurmuşken, Kenya gibi diğer ülkeler ise finansal düzenlemelerini ve vergilendirmelerini uyarlama yolundadır. Son olarak, Fas Merkez Bankası, İslami finansal faaliyetlere nihayet 2017 yılının başlarında izin vermiştir (Chikri, Moghar, & Mhamed, 2020).

3.9. Komorlar Birliği İslami Sistemi Geliştirilmesi

3.9.1. İslami Bankacılığın Adil ve Sürdürülebilirliği

İslami banka, gelir ve servetin adil ve eşit şekilde dağıtılmasını teşvik etmektedir. Gerçek ekonomi ile sıkı bir ilişkiye sahip olan ve risk paylaşımına dayanan İslami banka, finansal sektörün istikrarını artırmaya katkıda bulunabilir. Aynı zamanda kültürel veya dini nedenlerle resmi finansal sistemden dışlananları sisteme dâhil etme imkânı sağlayabilir (Abdillah, 2022). Geleneksel finansın aksine, İslami banka risk paylaşımına ve varlık temelli finansmana dayanmaktadır. İslami finasta bankanın müşterileri, gerçek ekonomide doğrudan gerçek varlıklara sahiptir, bu da riskten kaçınmalarını azaltır (Razanakoto, t.y.). Hint Okyanusu'nda bulunan Komorlar takımadası, ekonomilerini canlandırmak ve sürdürülebilir bir büyümeyi teşvik etmek için bu sistemden faydalanabilir. Çalışmada Komorlar'da İslami finansal sistemin geliştirilme olanakları ve ülkenin karşılaşılabileceği zorluklar incelenecektir. İslami finansın Komorlar'da uygulanması, toplumun büyük bir kısmının günlük ihtiyaçlarını karşılamalarına farklı bir yaklaşım sunarak yardımcı olabilir. Ancak, bu yeni sistemi kabul edilmesi konusunda halka seçenek bırakılmaktadır.

3.9.2. İslami Bankacılığın Gelişimi: Komorlar Birliği'nde Potansiyel ve Zorluklar

İslami banka, köklerini İslam öncesi Arabistan'da bulurken, yıllar boyunca gelişerek Müslümanların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla büyümüştür (Khan, 2015). 1970'li yıllardan bu yana dünya çapında önemli bir büyüme kaydetmiş olup, 2020 yılında 2 trilyon doları aşan varlıklara sahiptir. Körfez ülkeleri, Malezya ve bazı Afrika ülkeler, İslami finansın gelişiminde öncü rol oynamışlardır.

Komorlar, düşük bankacılık entegrasyonu ve İslami bankaları olmaması gibi özelliklerle karakterize edilen gelişmemiş bir finansal sistemle karşı karşıyadır (BCC de l'union des Comores). Bununla birlikte, ülke, çoğunlukla Müslüman nüfusa ve Afrika, Orta Doğu ve Asya arasında bir köprü olarak stratejik konumuna dayanarak İslami bankacılığın geliştirilmesi için yüksek bir potansiyele sahiptir. Komorlar'da İslami finansal sistemin geliştirilmesi çeşitli avantajlar sunmaktadır (Abdillah, 2022). İlk olarak, toplumun tüm kesimlerine erişilebilir finansal ürünler sunarak yoksulluğun ve finansal dışlanmanın azaltılmasına katkıda bulunabilir. İkinci olarak, yabancı yatırımları çekebilir ve ülkenin ekonomik gelişimini teşvik edebilir. Son olarak, İslami prensiplere uygun olarak etik ve sorumlu yatırımları teşvik ederek ülkenin finansal

istikrarını güçlendirebilir. Komorlar'da İslami finansal sistemin geliştirilmesi zorluklarla karşılaşacaktır. İlk olarak, finansal işlemleri düzenlemek için uygun bir yasal ve düzenleyici çerçeve oluşturulması gerekmektedir (Razanakoto, t.y.). Ayrıca, finansal kuruluşların sorunsuz bir şekilde işlemlerini sağlamak için İslami banka alanında yetkin profesyonellerin eğitimi de gereklidir. Son olarak, toplumu İslami finansın avantajları ve prensipleri konusunda bilinçlendirmek, kabul ve güven oluşturmak açısından önemlidir.

Daha fazla detay için İslam ekonomisi ve finansını analiz etmek için dört temel direğe dayanan bir teorik çerçeve sunmak gerekir:

- Uygun kamu politikalarıyla desteklenen sağlam bir kurumsal yapı.
- İhtiyatlı yönetim ve sorumlu liderler.
- Risk paylaşımı ve girişimcilik üzerine kurulu bir ekonominin teşvik edilmesi.
- Finansal ve sosyal dâhil edilme.

Komorlar 'da İslami finansal sistemin geliştirilmesi, ekonomiyi canlandırmak, finansal dâhil edilme sağlamak ve etik yatırımları teşvik etmek için büyük bir fırsat sunmaktadır. Karşılaşılan zorluklara rağmen, ülke bu geçişi başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için birçok avantaja sahiptir (Abdillah, 2022). Uygun bir düzenleyici çerçeve oluşturarak, yetkin profesyonelleri eğiterek ve halkı bilinçlendirerek, Komorlar Hint Okyanusu bölgesinde İslami bankacılığın önemli bir aktörü haline gelebilir.

3.9.3. Komorlar Birliği'nde İslami Mikro Finansın Sosyo-Ekonomik Büyüme Etkisi

İslami mikro finans, Komorlar'ın sosyo-ekonomik gelişiminde çok önemli bir rol oynamaktadır. Finansal inklüzyonu teşvik ederek ve İslami prensiplere uygun finansal ürünler sunarak yoksulluğu azaltmaya, girişimciliği teşvik etmeye ve halkın ekonomik özerkliğini güçlendirmeye katkıda bulunmaktadır.

İslami mikro finans, Komorlar'daki toplumun finansal hizmetlere erişimini artırarak finansal inklüzyonu teşvik etmektedir. Bu, daha önce finansal sistemden dışlanmış olan kesimlere, özellikle de düşük gelirli ve dezavantajlı gruplara fırsatlar

sunmaktadır. İslami mikro finans kuruluşları, faizsiz finansal ürünler sunarak, İslami hukuka uygun bir şekilde finansal hizmetler sağlamaktadır (Abdillah, 2022). Bu, İslam'ın faiz yasağı ilkesine uyan ve risk ve kâr paylaşımı temelinde çalışan finansal araçları içermektedir.

İslami mikro finans, özellikle girişimciliği teşvik etme yoluyla yerel ekonomiyi canlandırmaktadır. Girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştırarak, iş kurma ve işletme faaliyetlerini sürdürme imkânı sunmaktadır. İslami mikro finans kuruluşları, girişimcilere faizsiz krediler, sermaye paylaşımı bazlı finansman ve hatta teknik danışmanlık gibi destekler sağlamaktadır. Bu, girişimcilerin daha iyi iş fikirleri geliştirmelerine ve gelirlerini artırmalarına yardımcı olmaktadır.

Ayrıca, İslami mikro finansın Komorlar'da yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunduğu da belirtilmelidir. İslami mikro finans kuruluşları, düşük gelirli hanelere erişilebilir finansal hizmetler sunarak onların ekonomik durumlarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Bu, yoksul ailelerin mikro kredi veya tasarruf hesapları aracılığıyla iş kurma, üretim yapma veya gelirlerini artırma fırsatlarına erişimini sağlamaktadır (Msahazi, 2014). Böylece, yoksul haneler daha sürdürülebilir gelir elde edebilir ve yaşam standartlarını iyileştirebilirler.

İslami mikro Finans, kadınların ekonomik özerkliklerine özel bir önem vermektedir. Onlara ihtiyaçlarına uygun finansal hizmetler sunarak, yerel ekonomide aktif bir şekilde yer almalarını teşvik etmektedir. Kadın girişimciler, faaliyetlerini geliştirme, gelirlerini artırma ve aileleri ile toplumlarının ekonomik refahına katkıda bulunma imkânı elde edebilmektedir.

İslami mikro finans, kadınlara finansal açıdan destek sağlayarak, iş kurma ve işletme faaliyetlerini sürdürme konusunda yardımcı olmaktadır. Kadın girişimciler, faizsiz krediler, sermaye paylaşımı bazlı finansman ve diğer finansal araçlar aracılığıyla işlerini büyütebilmekte ve işletmelerini sürdürebilmektedirler. Bu sayede, kadınlar daha fazla iş fırsatı yaratmakta, gelirlerini artırmakta ve ailelerinin geçimine katkıda bulunmaktadırlar (FMI, 2021).

İslami mikro finans, Komorlar'da ekonomik özerkliği de güçlendirmeye yardımcı olmaktadır. İslami mikro finans kuruluşları, bireylere ve topluluklara finansal bilgi ve becerilerin geliştirilmesi için eğitim programları sunmaktadır. Bu, insanların finansal okuryazarlıklarını artırarak, kendi mali işlerini yönetme becerilerini geliştirmelerine

yardımcı olmaktadır. Ayrıca, mikro finans kuruluşları, tasarruf alışkanlıklarının teşvik edilmesi ve işletme becerilerinin geliştirilmesi gibi konularda da destek sağlamaktadır. Bu da bireylerin ve toplulukların finansal olarak daha bağımsız olmalarına yardımcı olmaktadır (FMI, 2021).

Batı Afrika alt bölgesi olan BCEAO olarak bilinen bölgede, İslami bankaların kurulmasına engel teşkil eden bir düzenleyici çerçeve bulunmamaktadır, çünkü 1980'lerden itibaren İslami bir banka olan Senegal İslami Bankası (BIS)'nin faaliyet göstermesi için izin verilmiş, kısa bir süre sonra ise Nijer İslami Bankası (BIN) kurulmuştur. IFAAS (Islamic Finance Advisory & Assurance Services) proje müdürüne göre, o dönemde İslami bankaların kurulması için sadece iki madde yeterliydi. Bununla birlikte, siyasi irade mevcuttu, ancak eğitim ve uzmanlık eksikliği bir sorun teşkil etmektedir (Gelbard, Gulde, & Maino, 2014).

2009 yılından bu yana, özellikle Murabaha, Sukuk ve benzeri ürünler dâhil olmak üzere bazı İslami ürünlere yönelik yasal ve vergisel iyileştirmeler yapılmıştır. Bu likiditenin bolluğu, olgun pazarlarda veya gelişmekte olan ülkelerde yatırım fırsatları aramaktadır (Msahazi, 2014). Komor hukuku, İslami bankaların kurulmasında zorluklar ortaya koymasa da gerçek siyasi irade söz konusu olduğunda bu konuda ilerlemede hayal kırıklığı yaratmaktadır. İslami bankaların kurulması için gerekli koşullar, bu finansman modeline daha uygun bir düzenleyici çerçeve gerektirmektedir (Msahazi, 2014). Komorlar, yatırım için uygun bir siyasi istikrara sahiptir ve değişime duyarlı bir müşteri kitlesinin ihtiyaçlarını karşılayan yeni ürünler sunarak İslami bankaların kurulmasını teşvik etmelidir. Özellikle finansal açıdan hayal kırıklığı yaratan geleneksel bankacılık sistemi deneyiminden sonra, Komorlar etik konulara duyarlı olmalı ve İslami bankacılık sektörünün gelişmesine olanak tanıyan bir ortam sağlamalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Komorlar Birliği'nde İslami finans prensiplerine uygun bankacılık kurumlarının büyüme perspektiflerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, korelasyon ve regresyon gibi nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Korelasyon tekniği, değişkenler arasındaki ilişkiyi doğrudan etkilemeden analiz etmeyi sağlar. Bu sayede incelenen değişkenler arasındaki potansiyel bağlantıları keşfetmek mümkün olur. Öte yandan, regresyon tekniği, değişkenlerin birbirlerini tahmin etme yeteneklerini değerlendirmek için kullanılır. Bu yöntem, söz konusu bölgedeki bankacılık kurumlarının gelişiminde önemli bir rol oynayabilecek faktörleri belirlemeye yardımcı olur. Bu iki yaklaşımın birleştirilmesiyle, araştırma, güvenilir

nicel veriler ve uygun istatistiksel araçlar temelinde, bölgedeki İslami bankacılık kurumlarının büyüme potansiyeline ilişkin ayrıntılı bir analiz sunmaktadır.

4.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada kullanılan örnekleme yöntemi kolaylık örnekleme yöntemidir. Bu yöntem, erişilebilir ve uygun bir yerde ve zamanda bulunan birimleri seçmeyi içerir. Örneklem, Komorlu nüfusunun çeşitliliğini uygun bir şekilde temsil etmesi için seçilecek ve yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi kriterler göz önünde bulundurularak belirlenecektir. Bu araştırmanın amacı, özellikle gençlere odaklanarak, Komorlar Birliği'ndeki İslami bankaların gelişme potansiyelini analiz etmektir. Örneklem, Komor halkının İslami bankaların gelişimi konusundaki beklenti ve perspektiflerine ilişkin ilgili ve güvenilir veriler elde etmek için özenle seçilecektir. Katılımcıların finansal alandaki ihtiyaçları ve tercihleri de dikkate alınacaktır. Bu araştırmanın etik araştırma ilkelerine uygun olduğunu ve katılımcı verilerinin gizliliğini sağlayacağını vurgulamak önemlidir. Bu örneklem üzerinden elde edilen sonuçlar, Komorlar'daki bağlamı daha iyi anlamak ve öğrencilerin ve Komor halkının genel beklenti ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak İslami bankaların gelişimini teşvik etmek için önerilerde bulunmaya yardımcı olacaktır.

4.3. Veri Toplama Aracı

Gerekli verileri toplamak için, Komorlar Birliği'ndeki İslami bankaların gelişme potansiyelini analiz çerçevesinde öncelikle gençlerin nüfusu hedefleyen bir anket gibi bilgi toplama araçları kullanılacaktır.

Anketler, gençlerin İslami bankalar ve gelişme potansiyelleri hakkındaki bilgi düzeyleri, algıları ve beklentileri ile ekonomik ve sosyal kalkınma konusundaki hedefleri hakkında bilgi toplamak amacıyla özel olarak tasarlanacaktır. Bu yaklaşım, Komor halkının İslami bankacılık hizmetlerine ilişkin algıları, tutumları ve ihtiyaçlarını değerli verilerle toplamayı sağlayacaktır. Bu veriler, gençler ve genel Komor halkının beklentilerini dikkate alarak bu hizmetlerin büyümesini ve adaptasyonunu teşvik etmeye yönelik önerilerin temelini oluşturacaktır. Katılımcı gizliliğine saygı gösterilerek, tüm verilerin etik bir şekilde toplanacağını altını çizmek önemlidir. Bu bilgi toplama sürecinden elde edilen sonuçlar, Komor halkının İslami

bankacılık hizmetlerine ilişkin beklenti ve ihtiyaçlarını daha iyi anlamak için değerli bir temel sağlayacak ve bu hizmetlerin uygun ve ilgili bir şekilde geliştirilmesini desteklemek için önemli bilgiler sunacaktır.

4.3.1. Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan demografik bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. 1: İstatistik ve Demografik Bilgileri Frekans ve Yüzde Değerleri

	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Eğitim
N Geçerli	377	377	377	377
Eksik	1	1	1	1
Ortalama	1.4536	3.1724	2.8011	2.7215
Standart sapma	.49850	1.26511	1.47684	.68757
Minimum	1.00	1.00	1.00	1.00
Maksimum	2.00	6.00	6.00	4.00

Tablo 4. 2: Cinsiyete Göre Frekans ve Dağılım Ortalamaları

Demografik Bilgiler Cinsiyet	Frekans	%Dağılımı
Erkek	206	54.5
Kadın	171	45.2
Eksik sistem	1	.3
Total	378	100

Tablo 4. 3: Yaşa Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	Frekans	%	% geçerli	% kümülatif
18 altı	26	6.9	6.9	6.9
18-24 arası	95	25.1	25.2	32.1
25-34 arası	124	32.8	32.9	65.0
35-44 arası	73	19.3	10.1	84.4
45-54 arası	38	10.1	5.6	94.4
55 ve üstü	21	5.6		
Eksik	1	.3		
Total	377	99.3		
Toplam	378	100.0	100.0	100.0

Tablo 4. 4: Mesleğe Göre Frekans ve Dağılım Ortalamaları

Meslek	Frekans	%	% geçerli	% kümülatif
Geçerli Çalışan	90	23.8	23.9	23.9
Öğrenci	134	35.4	35.5	77.2
Emekli	32	8.5	8.5	85.7
Serbest meslek	67	17.7	17.8	41.6
Ev hanım	22	5.8	5.8	91.5
Çalışmıyorum	32	8.5	8.5	
Total	377	99.7		
Eksik sistem	1	.3		
				100.0
Toplam	378	100.0	100.0	

Çalışmanın bu bölümü, katılımcıların demografik özelliklerinin dağılımını vurgulamakta ve her bir değişkenin frekansının yanı sıra yüzde dağılımına ilişkin nicel istatistikler sunmaktadır. Bu derinlemesine demografik analiz, araştırma örnekleminin yapısının daha iyi anlaşılmasını sağlamakta ve sonuçların bağlam içinde yorumlanması için gerekli bilgileri sunmaktadır. Farklı demografik kategorilerin frekansları ve yüzdeleri incelenerek, çalışma popülasyonu içindeki önemli eğilimler, eşitsizlikler veya potansiyel korelasyonlar tespit edilebilir ve böylece çalışmadan çıkarılan sonuçların geçerliliği ve uygunluğu güçlendirilebilir.

Yukarıdaki tabloda, demografik bilgilere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır. Cinsiyet kategorisinde, toplam 378 katılımcıdan 206'ı erkek (%54,5) ve 171'si kadın (%45,2) olarak belirlenmiştir.

Bu, erkek ve kadın katılımcılar, yaş aralıkları ve meslekleri arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır.

Bu derinlemesine demografik analiz, örneklem içindeki cinsiyet dağılımındaki önemli eğilimlerin yanı sıra yaş grubu ve meslek kategorisine göre dağılımdaki farklılıkları da ortaya koymaktadır. Bu demografik veriler, örneklemin temsil kabiliyetine ilişkin önemli bilgiler sunmakta ve çalışmanın sonuçlarının kapsamını ve uygunluğunu aydınlatmaktadır. Demografik analize yönelik bu bütüncül yaklaşım, katılımcı dinamiklerinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmakta ve elde edilen sonuçların güvenilirliğini güçlendirmektedir. Bu tablo, araştırmanın demografik özelliklere ilişkin katılımcı profiline dair önemli bilgileri sunmaktadır. Bu veriler, araştırmacıların katılımcı grubunu daha iyi anlamalarına ve sonuçların daha doğru bir şekilde yorumlanmasına yardımcı olacaktır.

4.3.2. Toplumun Cinsiyete göre T test

İstatistikte temel bir araç olan t-testi, veri dağılımındaki iki farklı grubun ortalamaları arasındaki farkı değerlendirmek için kullanılır. Yararlılığı, ortalamalar arasında gözlemlenen bir farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını veya sadece şans eseri olup olmadığını belirleme yeteneğinde yatmaktadır. t-testi, verilerin dağılımını dikkate alırken iki grubun ortalamasını karşılaştırmamızı sağlar, bu da onu özellikle küçük örneklem boyutları için etkili kılar. Ortalamalar arasındaki farkın verilerin

değişkenliğine ilişkin bir tahmine bölünmesiyle t-testi bir t-değeri üretir ve bu değer daha sonra istenen güven derecesine göre belirlenen bir kritik değerle karşılaştırılır. Hesaplanan t-değeri kritik değeri aşarsa, gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılabilir. Bu şekilde t-testi, gözlemlenen farklılıkların istatistiksel önemini değerlendirmek için sağlam bir yaklaşım sunar ve tıbbi araştırmalardan ekonomik analizlere kadar çeşitli alanlarda karşılaştırmalı verilere dayalı karar vermede önemli bir rol oynar.

Tablo 4. 5: T testi

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	Ortalama standart hata
Genelbilgi-skoru	Erkek	206	1.9951	.68073
	Kadin	171	2.1491	.70271
Konu Hakimiyet_skoru	Erkek	206	3.4018	.96199
	Kadin	171	3.3834	.96294

Tablo 4. 6: Halkının Yaşa göre T Testi

Bağımsız örnek testi

		Varyansların eşitliği t testi		Eşitliği için t-testi Ortalamalar	
		F	Sig.	t	ddl

Genel Bilgi_skoru	Eşit varyansların varsayımı	2.141	.144	-2.155	375
	Eşit olmayan varyansların varsayımı			-2.148	357.907
Konuhakimiyet_skoru	Eşit varyansların varsayımı	.073	.787	.185	375
	Eşit olmayan varyansların varsayımı			.185	362.202

F: varyans eşitliği, Sig: gruplar arasında fark olup olmadığını gösteren değerdir.

Tablo 4. 7: Ortalama Farklılık ve Standart Hatası

Bağımsız örnek testi

		Ortalamaların eşitliği için t testi		
		Sig. (İki taraflı)	Ortalama farklılık	Fark standart hatası
Genelbilgi_skor	Eşit varyansların varsayımı	.032	-.15398	.07146
	Eşit olmayan varyansların varsayımı	.032	-.15398	.07167
Konuhakimiyet_skoru	Eşit varyansların varsayımı	.853	-.01847	.09956
	Eşit olmayan varyansların varsayımı	.853	-.01847	.09957

Tablo 4. 8: Farklılığın Güven Aralığı

Bağımsız örnek testi

		Ortalamaların eşitliği için t testi
		Farklılığın güven aralığı 95 %

		Düşük	Yüksek
Genelbilgi_skor	Eşit varyansların varsayımı	-.29450	-.01346
	Eşit olmayan varyansların varsayımı	-.29493	-.01302
Konuhakimiyet_skor	Eşit varyansların varsayımı	-.17731	.21424
	Eşit olmayan varyansların varsayımı	-.17735	.21428

Tablolar incelendiğinde genel bilgi yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t [377] = -2,155; p < .05$).

Kadın genel bilgi yönelik algıları ($X=2,14$), erkek

Genel bilgi algılarından ($X=1,99$) daha olumludur.

Konu hakimiyeti algıları da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t [377] = -0,18; p < .05$). Konu hakimiyet düzeyinde erkeklerin ($X=3,40$) kadınlara ($X=3,48$) göre daha fazla hakim oldukları gözükmektedir.

4.3.3. ANOVA Testi

ANOVA (Varyans Analizi), üç veya daha fazla grup arasındaki ortalamalar arasındaki anlamlı farklılıkları değerlendirmek için yaygın olarak kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Amacı, gözlenen ortalamalar arasındaki farklılıkların gerçekten anlamlı olup olmadığını veya yalnızca rastgelelikten kaynaklanıp kaynaklanmadığını belirlemektir.

ANOVA testi, farklı grupların ortalamalarının eşit olduğu bir boş hipoteze dayanır. Bu hipotezin reddedilip edilemeyeceğini, en azından bir grup ortalamasının anlamlı şekilde farklı olduğu bir alternatif hipoteze lehine kontrol etmeye çalışır.

ANOVA, verilerin toplam varyansını değerlendirir ve bunu gruplar arasındaki varyans ve grup içi varyans olmak üzere iki bileşene ayırır.

Gruplar arasındaki varyans, grup içi varyanstan önemli ölçüde daha büyükse, bu, grup ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu gösterir.

Bu farklılıkların anlamlılığını belirlemek için ANOVA, gruplar arasındaki varyans ile grup içi varyans arasındaki oran olan F istatistiğini kullanır. Daha spesifik olarak, gruplar arasındaki varyansı rastgele olarak beklenen varyansa karşılaştırır. Hesaplanan F istatistiği, seçilen güven düzeyi tarafından belirlenen eleştirel bir değerden daha büyükse, boş hipotezi reddedebilir ve grup ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu sonucuna varılabilir.

Tablo 4. 9: ANOVA Testi

Açıklamalar

		N	Ortalama	Standart sapma	Standart Hata	Güven aralığı 95.
						Alt Sınır
Genelbilgi_skor	Erkek	206	1.9951	.68073	.04743	1.9016
	Kadın	171	2.1491	.70271	.05374	2.0430
	Total	377	2.0650	.69412	.03575	1.9947
Konuhakimiyet_skor	Erkek	206	3.4018	.96199	.06703	3.2697
	Kadın	171	3.3834	.96294	.07364	3.2380
	Total	377	3.3935	.96119	.04950	3.2961

Tablo 4. 10: Güven Aralığı Minimum ve Maksimum Ortalaması

Açıklamalar

		Güven aralığı	Minimum	Maksimum
		95 %		
Genelbilgi_skor	Erkek	2.0887	1.00	4.00
	Kadın	2.2552	1.00	4.00
	Total	2.1353	1.00	4.00

Konuhakimiyet_skor	Erkek	3.5340	1.00	5.00
	Kadın	3.5287	1.00	5.00
	Total	3.4908	1.00	5.00

Tablo 4.11: Varyansların Homojenliği Testi

	statistik	ddl1	ddl2	Sig.
Genelbilgi_skor	2.141 .073	1 1	375	.144
konuhakimiyet_skor			375	.787

Tablo 4.12: Anova Açıklaması

		Karelerin toplamı	ddl	Ortalama kare	F	Sig.
Genelbilgi skor	Gruplar arası	2.215	1	2.215	4.643	.032
	Grup içi	178.943	375	.477		
	Total	181.158	376			
Konuhakimiyet_skor	Gruplar arası	.032	1	.032	.034	.853
	Grup içi	347.346	375	.926		
	Total	347.378	376			

Yukarıdaki tabloda, yaş değişkenine göre a 2 farklı grubu arasındaki performans farklarını incelemek için gerçekleştirilen ANOVA analizinin sonuçları sunulmaktadır.

Tablonun her bir grubun betimsel istatistiklerini temsil etmektedir. Bu istatistikler arasında grup ortalamaları, grup standart sapmaları ve grup büyüklükleri yer almaktadır. NOVA analizinin sonuçlarına geçildiğinde, tablonun alt kısmında F 4,643 değeri, serbestlik dereceleri ve p 0,32 bulunmaktadır ve 0,05'ten küçük olduğu için

anlamlıdır. F değeri, gruplar arasındaki varyans farkının anlamlılığını değerlendirmek için kullanılan bir istatistik değeridir. Serbestlik dereceleri, model ve hata toplamı içindeki özgürlük derecelerini göstermektedir. F değerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını tespit etmek için kullanılan önem düzeyi, P değeridir.

Sonuç olarak, bu tabloda yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğunu göstermektedir. Bu bulgular İslam bankalar geliştirilmesi yönelik hedeflerin belirlenmesi için önemli bir bilgi kaynağı olarak kullanılabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma

Bir ülkenin finansal sistemine katkı sağlayabilecek temel faktörleri incelemek için kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Bu analiz, İslami bankaların özel özelliklerini, potansiyel avantajlarını ve Komorlar bağlamında karşılaşılabilecekleri zorlukları vurgulamaktadır. İslami bankalar, konvansiyonel finans kurumlarına bir alternatif

olarak önem kazanmıştır. Şeriat prensiplerine dayanan yaklaşımları ve faizden (riba) kaçınma taahhütleri özellikle Müslüman nüfus arasında artan ilgi uyandırmıştır.

Olumlu düzenleyici çerçeve, İslam bankalarının Komorlar Birliği'ndeki gelişimi, uygun bir düzenleyici çerçeveden faydalanmalıdır ve bu da önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Ülke, şeriat kurallarına uygun finansal kurumların kurulması ve işletilmesi için uygun bir ortam yaratmak için önlemler alınabilir. İlk olarak, Komorlar Birliği, İslami bankaların kurulmasına ve düzenlenmesine izin veren özel bir yasal düzenleme benimsemelidir. İslami finans prensiplerini ve mekanizmalarını tanımak ve düzenlemek için yasal düzenlemeler yapılmış ve bu kurumların işleyiş koşulları belirlenmelidir. Bu düzenleme, ülkedeki İslami bankaların gelişimi için sağlam ve açık bir temel sağlayacaktır. Vergi avantajları gibi olumlu vergi önlemleri, İslami bankaların kurulmasını ve büyümesini teşvik etmek amacıyla uygulanabilir. Bu yaklaşım, bu tür finansal kuruluşlara ilgi duyan yatırımcılar için çekici bir ortam yaratmayı hedeflemektedir. Ayrıca, düzenleyici çerçeve kapsamında, İslami bankaların faaliyetlerinin şeffaflığını ve uyumunu sağlamak için denetim ve kontrol mekanizmaları kurulabilir. Bu kuruluşları denetlemek, şeriata uyumu sağlamak ve müşteri çıkarlarını korumak için yetkin düzenleyici kurumlar oluşturulacaktır. Bu sıkı denetim, mevduat sahipleri ve yatırımcıların güvenini güçlendirmeye katkıda bulunacaktır. Son olarak, Komorlar Birliği, ortaklık sözleşmeleri (musharaka) ve paylaşımlı finansman sözleşmeleri (mudaraba) gibi İslami finans işlemlerini kolaylaştırmak için önlemler alınmalıdır. Bu özel finansal araçlar tanınır ve düzenlenir, böylece İslami işlemler için güvenli ve yasal bir çerçeve sunar. Net yönergeler, uygun teşvikler ve denetim mekanizmaları sağlayarak, ülke, şeriata uygun bu finansal kuruluşların kurulmasını ve büyümesini teşvik eden uygun bir ortam oluşturur. Bu, yatırımcıların güvenini artırır ve ülkedeki İslami bankacılık sektörünün refahına katkıda bulunur.

Aynı zamanda Türkiye ile verimli bir iş birliğinin önünü açabilir ve karşılıklı önemli faydalar sağlayabilir. Yatırıma elverişli istikrarlı bir ortam yaratmak ve böylece Komorlar'ın ekonomik konumunu güçlendirmek için Türkiye ile iş birliği bize verimli avantajlar sunabilir. Komorlar, ağırlıklı olarak Müslüman bir nüfusa sahiptir ve şeriata uygun finans kurumlarının gelişmesine elverişli bir ortam yaratmaktadır. İslami finans ilkelerini bankacılık sistemine başarılı bir şekilde entegre etmiş bir ülke olarak Türkiye, Komorlar'a değerli uzmanlıklar getirebilir. İslami finans alanında bilgi ve en

iyi uygulamaların paylaşılması yerel kapasiteleri güçlendirebilir ve böylece Komorlar Birliği'nde bankacılık sektörünün gelişimini teşvik edebilir. Komorlar Birliği'ndeki İslami finans kurumlarına yatırım yaparak bölgedeki ekonomik kalkınma için bir katalizör görevi görebilir. Bu yatırımlar gayrimenkul, ticaret ve altyapı gibi kilit sektörlerle yönlendirilerek ekonomik büyüme ve istihdam yaratılması teşvik edilebilir. Aynı şekilde, şeriat uyumlu finansal hizmetlere olan artan talep, İslami bankaların Komorlar Birliği'ndeki gelişme potansiyelini destekleyen önemli bir unsurdur. Özellikle uygulayıcı Müslümanlar olan Komor halkı, şeriat prensiplerine uygun finansal çözümlere artan bir ilgi göstermektedir. İslami prensipler, faiz (riba) yasağı ve spekülasyon işlemlerinin (gharar) yasaklanması gibi, Komor kültürü ve değerlerinde derinden köklüdür. Bu nedenle, bireyler, finansal ihtiyaçlarını dini inançlarıyla uyumlu alternatifler aramaktadır. İslami bankalar, bu talebi karşılayarak, şeriat prensiplerine uygun bir dizi ürün ve hizmet sunabilir. İslami finansal hizmetler, faizsiz tasarruf hesapları (Wadi'ah), ortaklık sözleşmeleri (Musharaka) ve paylaşımlı finansman sözleşmeleri (Mudaraba) gibi çözümler sunmaktadır. Bu şeriat uyumlu finansal ürünler, müşterilere bankacılık hizmetlerinden faydalanma imkânı sunarken dini inançlarını da koruma olanağı sağlar. Ayrıca, İslami bankalar sosyal ve etik sorumluluğa önem vermektedir. Tarım, eğitim, yenilenebilir enerji ve yerel küçük işletmeler gibi şeriata uyumlu sektörlerle yatırım yapılmasını teşvik etmektedirler. Bu etik ve sosyal sorumluluk yaklaşımı, paralarını etik bir şekilde yatırım yapmak ve toplumlarında sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek isteyen bireyleri özellikle cezbetmektedir. Genel olarak, şeriat uyumlu finansal hizmetlere olan artan talep, Komorlar Birliği'ndeki İslami bankaların gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu eğilimin, bu finansal kuruluşların büyümesini teşvik etmeye devam etmesi ve Komor finansal sistemi içindeki konumlarını güçlendirmesi beklenmektedir.

Bununla birlikte, finansal katılımın teşvik edilmesi, Komorlar Birliği'ndeki İslami bankaların gelişme potansiyeli için önemli bir faktördür. Bu finansal kuruluşlar, ülkenin kırsal bölgeleri ve dezavantajlı topluluklarında finansal hizmetlere erişimi genişletmede önemli bir rol oynayabilirler. İslami bankalar, risk paylaşımı ve ortaklık kurma temelinde bir yaklaşım benimsemekte ve bu da onlara bankacılık hizmetlerine erişimi sınırlı olan nüfusun özel ihtiyaçlarına cevap verme imkânı sağlamaktadır. Mudaraba gibi projeler için yatırım kaynaklarını harekete geçirmek için bireylere olanak tanıyan katılım finansmanı gibi ürünler sunulup ve iş ortaklıklarının

oluşturulmasını kolaylaştıran Musharaka gibi ürünler de sunulabilir. İslami bankalar, uygun finansman çözümleri sunarak mikro girişimciler, çiftçiler ve küçük işletmelere daha uygun maliyetli ve daha avantajlı koşullarda finansmana erişmelerine yardımcı olabilir. Bu, girişimciliği teşvik ederek ve küçük işletmelerin büyümesini destekleyerek yerel düzeyde ekonomik kalkınmayı teşvik etmektedir. Ayrıca, İslami bankalar genellikle kredi kriterlerine daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsemektedir. Geleneksel bankaların çoğunlukla maddi teminatlara odaklandığına karşın, İslami bankalar projelerin sürdürülebilirliği ve ticari faaliyetlerin ahlaki yönüne daha fazla önem verirler. Bu, geleneksel teminatların olmadığı durumlarda daha fazla kişinin finansmana erişebilmesini sağlar. Finansal farkındalık ve eğitim, İslami bankaların Komorlar Birliği'ndeki gelişimini teşvik etmek için hayati öneme sahip unsurlardır. Bu finansal kurumların prensipleri ve avantajları hakkında farkındalığı artırmak ve finansal eğitim sağlamak, önemlidir.

İslami bankaların ayırt edici özellikleri, tekliflerinin ve mekanizmalarının hakkında halkın farkındalığını artırmak hayati önem taşır. Bu farkındalık, İslami finans kurumları tarafından otoriteler, dini liderler ve diğer yerel paydaşlarla iş birliği içinde yürütülebilir. İslami finansal hizmetlerin prensiplerini ve avantajlarını daha iyi anlamayı teşvik etmek, bu ürünlerin halk tarafından benimsenmesini ve kullanılmasını artırmak için önemlidir. Hedefe yönelik farkındalık kampanyaları, seminerler ve eğitim programları düzenlenerek, bireylere Şeriat prensipleri, İslami finansal ürünler ve sundukları avantajlar hakkında bilgi verilebilir. Finansal eğitim, katılım finansmanı, risk yönetimi ve ortaklıklar gibi İslami finans kavramlarının anlayışını güçlendirdiği için özel bir öneme sahiptir. Bireylere Şeriat'e uygun bilinçli finansal kararlar alabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri sağlamak amacıyla resmi ve gayri resmi eğitim programları oluşturulabilir. Bu, İslami finansa odaklanan atölyeler, eğitim oturumları ve çevrimiçi öğrenme modüllerini içerebilir.

Finansal bilinçlendirme ve eğitimde İslami bankaların sosyo-ekonomik avantajlarını vurgulamak son derece önemlidir. Bu, girişimciliğin teşvik edilmesi, küçük işletmelere destek sağlanması ve yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan iş imkanlarının yaratılması gibi unsurları içerir. Bu somut avantajları ön plana çıkararak, finansal hizmetlerle ilgili artan ilgi ve güven sağlanabilir. Ayrıca, finansal bilinçlendirme ve eğitimin geniş bir kitleye, özellikle gençler, kadınlar ve kırsal topluluklar gibi çeşitli gruplara yönelik olması hayati öneme sahiptir. Bu grupların özel ihtiyaçlarını ve

endişelerini karşılamak için özel programlar geliştirilebilir ve İslami bankaların sunduğu ekonomik özerklik ve finansal büyüme fırsatlarını vurgulayabilir.

Komorlar Birliği'nde İslami bankaların gelişme potansiyelini analiz etmek, Şariat'a uygun bu finansal kurumlar için umut verici perspektifler ortaya koymaktadır. Ekonomi ve Komor toplumu üzerinde olumlu etkileri olan birkaç ana faktör bu büyümeyi desteklemektedir. Genel olarak, İslami bankalar, uygun düzenleyici çerçeveye, artan talebe, finansal kapsayıcılığın teşvik edilmesine ve eğitimle farkındalığın artırılmasına sahiptir. Bu fırsatları tam anlamıyla değerlendirerek ve karşılaşılan zorlukları aşarak, İslami bankalar ülkenin ekonomik ve finansal kalkınmasında önemli bir rol oynayabilir. Ekonomik özerkliğe katkıda bulunur, eşitsizlikleri azaltır ve Komor toplumunda etik değerleri ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Şariat prensiplerine dayalı yaklaşımlarıyla İslami bankalar, bankacılığa erişimi sınırlı olan nüfusun özel ihtiyaçlarına uygun çözümler sunar ve bu şekilde daha kapsayıcı ve adil bir ekonomik büyümeyi teşvik eder. Sonuç olarak, Komorlar Birliği'ndeki İslami bankaların gelişme potansiyeli umut vericidir ve ülkenin finansal sistemine sağlayacakları katkı önemlidir. Bu, yerel paydaşlar, düzenleyici otoriteler ve İslami finans kurumları arasında sürekli bir iş birliğini gerektirir. Bu iş birliğiyle birlikte genişlemelerini, farkındalık ve finansal eğitimi güçlendirmeyi ve beklenen sosyo-ekonomik avantajları gerçekleştirmeyi sağlayabilirler.

KAYNAKÇA

- Abdillah, I. (2022). Les Effets Des Remittances Sur La Croissance Économique Aux Comores Et Le Rôle Du Crédit Bancaire. *International Journal Of Accounting, Finance, Auditing, Management And Economics*, 3(4-3), 98-115.
- Akkizidis, I. & Khandelwal, S.K. (2008). Financial Risk Management For Islamic Banking And Finance (Pp. 42-79). *New York: Palgrave Macmillan*.
- Attoumane, A. A. S. (2002). Contribution De La Microfinance Aux Comores. *Séminaire De Dakar, 21, 24*.

- Avcu, E. C. (2015). Katılım Bankacılığı Ve Sukuk Modelleri (*Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- Basiruddin, R., & Ahmed, H. (2020). Corporate Governance And Shariah Non-Compliant Risk İn Islamic Banks: Evidence From Southeast Asia. *Corporate Governance: The International Journal Of Business İn Society*, 20(2), 240-262.
- BCC De L'union Des Comores(2021). <https://Banque-Comores.Km/Page/Show/Le-Rapport-Annuel>.
- Bektaş, S. (2022). Faizsiz Banka Ve Konvansiyonel Bankaların Performanslarının Belirlenmesi: 2005-2020 Dönemi Türkiye Örneği. *International Journal Of Social Inquiry*, 15(2), 455-476.
- Belwal, R., & Al Maqbali, A. (2019). A Study Of Customers' Perception Of Islamic Banking İn Oman. *Journal Of Islamic Marketing*, 10(1), 150-167.
- Cherif, K., & De Genève, H. E. D. G. (2008). La Finance İslamique: Analyse Des Produits Financiers İslamiques. *Haute École De Gestion De Genève (HEG-GE)*.
- Chikri, H., Moghar, A., & Mhamed, H. (2020). La Finance İslamique Et Conventionnelle, D'un Point De Vue Comportemental: *Une Revue De Littérature. International Journal Of Innovation And Modern Applied Science*, 3(1).
- El-Gamal, M. A. (2006). *Islamic Finance: Law, Economics, And Practice. Cambridge University Press.*
- ERSOY, M., & SÜNER, A. (2018). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Ve Katılım Bankacılığında Kamu Girişimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 167-180.
- FMI (Fond Monétaire International), D. (2021). *UNION DES COMORES*.
- Gelbard, E., Gulde, A. M., & Maino, R. (2014). Développement Financier En Afrique Subsaharienne: Les Enjeux Pour Une Croissance Soutenue. *Revue D'économie Financière*, (4), 19-42.

- Hashim, N. N., Abdul-Rahman, A., & Mohd Amin, S. I. (2022). Output Efficiency And Liquidity Risk Of Islamic Banks. *Turkish Journal Of Islamic Economics*, 9(2).
- Hassan, M. K., Khan, A., & Paltrinieri, A. (2021). Islamic Finance: A Literature Review. *Islamic Finance And Sustainable Development: A Sustainable Economic Framework For Muslim And Non-Muslim Countries*, 77-106.
- Iqbal, Z., & Mirakhor, A. (2011). An Introduction To Islamic Finance: *Theory And Practice (Vol. 687)*. John Wiley & Sons.
- Joffrey, F. (2019). Islamic Banking In Pakistan: *Shariah-Compliant Finance And The Quest To Make Pakistan More Islamic*.
- Karataş, A. R. (2022). Finansal İstikrar Açısından Konvansiyonel Bankacılık Ve Katılım Bankacılığı: *Mukayeseli Bir Analiz*.
- Kaya, Ö. (2010). Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması (*Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- Khan, F. (2015). Islamic Banking In Pakistan: *Shariah-Compliant Finance And The Quest To Make Pakistan More Islamic (Vol. 101)*: Routledge.
- Korbi, F. (2016). La Finance Islamique: Une Nouvelle Éthique: Comparaison Avec La Finance Conventionnelle (*Doctoral Dissertation, Université Sorbonne Paris Cité*).
- Martens, A. (2001). La Finance Islamique: *Fondements, Théorie Et Réalité. L'Actualité Économique*, 77(4), 475-498.
- Meck Moroni. <https://Meck-Moroni.Org/>. Adresinden Alındı
- Mhoudine, I. (2006). Les Facteurs Clés De Succès Dans La Gestion Des Projets De Microfinance Aux Comores (*Doctoral Dissertation, Université Du Québec À Rimouski*).
- Msahazi, A. (2014). La Préservation Du Système Bancaire Par La Régulation: L'exemple Du Système Bancaire Comorien (*Doctoral Dissertation, Paris 5*).

- Nouman, M., Hashim, M., Trifan, V. A., Spinu, A. E., Siddiqi, M. F., & Khan, F. U. (2022). *Interest Rate Volatility And Financing Of Islamic Banks. Plos One, 17(7), E0268906.*
- Polat, A. (2022). Katılım Finansı Çalışanları İçin Etik Kurallar: AAOIFI Kuralları Ve Türk Katılım Finansına Uygulanması . *Maruf İktisat İslâm İktisadi Araştırmaları Dergisi, 2(2), 4-20.*
- Razanakoto, M. P. C. Le Système Bancaire Et Ses Impacts Spatiaux Et Socio-Economiques   Moroni, Grande-Comore.
- Saadallah, R. (2012). Finance İslamique Et Développement. *Les Cahiers De La Finance İslamique, 3, 4-11.*
- Samad, A. (2004). Performance Of Interest-Free Islamic Banks VIS- -VIS Interest-Based Conventional Banks Of Bahrain. *International Journal Of Economics, Management And Accounting, 12(2).*
- Soumaré, I. (2009). La Pratique De La Finance İslamique (The Practice Of Islamic Finance). *Assurance Et Gestion Des Risques/Insurance And Risk Management, 77(1-2), 59-78.*

EK: ANKET FORMU

KOMORLAR BİRLİĞİ'NİN İSLAMİ FİNANS GELİŞME POTANSİYELİ İNCELENMESİ

Değerli katılımcı, “**KOMORLAR BİRLİĞİ'NİN İSLAMİ FİNANS GELİŞME POTANSİYELİ İNCELENMESİ**”, başlıklı bir akademik araştırma için hazırlanan bu anket, İslami finans gelişmesi beklentiler ve etkileri belirlemek amacıyla hazırlanmıŐtır.

Ankete katılanların kimlikleri ve değerlendirmeleri kesinlikle gizli tutulacak ve elde edilen veriler bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacaktır. Sorulara verilen cevapların doğrusu veya yanlışı bulunmadığından sizce en uygun cevabı işaretlemeniz araştırmanın sıhhati açısından önemlidir.

Yaklaşık 10-15 dakikanızı alabilecek olan bu ankete katılmak suretiyle gostereceğiniz ilgi duyarlılık ve yardımlarınız için teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Dr. ogr Ensari YÜCEL, Noura MMADI JEAN AMED
(Sabahattin Zaim Üniversitesi)

D1- İslami bankacılık sistemi hakkındaki aşinalık ve anlayış dereceniz nedir?

- Çok az
- Az
- Orta
- İyi
- Çok iyi

D2- Yaşınız:

- 18-24 yaş arası
- 25-34 yaş arası
- 35-55 yaş arası
- 55 st

D3- Cinsiyetiniz? (1) Bay (2) Bayan

D4- Eğitim durumunuz:

- İlkretim
- Lise
- n lisans
- Lisans
- Lisansüstü

D5- Mesleğiniz ya da İşiniz:

- Çalışan
- Serbest meslek sahibi
- Öğrenci
- Emekli
- Çalışmıyorum

Şu an herhangi bir bankada hesabınız var mı?

- Evet
- Hayır
- Cevap yok

İslami banka hakkında bilginiz

- Çok düşük
- Düşük
- Orta

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	İslami bankacılık faizsiz bankacılık anlamına gelir.	1	2	3	4	5
2	İslami bankacıkta yapılan yatırımlarda zarar etme ihtimali vardır.	1	2	3	4	5

		Aşağıdaki soruları şu ana kadarki öğretim tecrübelerinizden faydalanarak yanıtlayınız				
		Size uygun olan bölüme (x) işareti koyunuz				
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
3	İslami bankaların kredi kullanımında nakit yerine, makine/malzeme verdiğini biliyorum.	1	2	3	4	5
4	İslami bankaları diğer bankalardan ayrılan en önemli özelliği kazancının faizsiz olmasıdır.	1	2	3	4	5
5	Tasarruflarımı İslami bankalarda değerlendiririm.	1	2	3	4	5
6	İslami Bankaları diğer bankalara göre daha güvenilir buluyorum.	1	2	3	4	5
7	İslami bankacılık ürünlerini inançlarımdan dolayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
8	Zarar edeceğimi bilsem dahi İslami bankaları tercih ederim	1	2	3	4	5
9	İslam bankalar, Komorlar Birliği'nin ekonomik kalkınmasına katkı sağlar	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İZÜ, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı, 2023, İstanbul

Lisans: Trakya Üniversitesi, Bankacılık,2020, Edirne.

B. İŞ DENEYİM

Remed Health, Operasyon Uzman yardımcısı ,2023, İstanbul.

İstanbul Yıldız Lojistik, Pazarlama ve Satış Sorumlusu,2022, İstanbul.

Medipol Mega Hastanesi, Tercüman,2020, İstanbul.

Meck Moroni, Müşteri Temsilci,2017, Komorlar Birliği.

C. DİLLER

Fransızca

İngilizce

Türkçe